

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»**

**Факультет соціології і права
Кафедра теорії та практики управління**

«На правах рукопису»

УДК _____

«До захисту допущено»

В. о. завідувача кафедри

_____ Ростислав ПАШОВ

« ____ » _____ 20 ____ р.

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня бакалавра

**зі спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
освітньо-професійна програма «Адміністративний менеджмент»
на тему: «Удосконалення державної політики у сфері збереження
національного культурного надбання та охорони культурної спадщини»**

Виконав:

студент ІV курсу, групи АМ-11

Недашківський Олександр Валерійович _____

Керівник:

викладач кафедри теорії та практики управління,

Балашов Дмитро Валерійович _____

Рецензент:

старший викладач кафедри філософії, к. філос. н.,

Бабіна Світлана Іванівна _____

Засвідчую, що у цій кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць інших
авторів без відповідних посилань.

Студент _____

Київ – 2025 року

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет соціології і права
Кафедра теорії та практики управління

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Спеціальність – 281 Публічне управління та адміністрування
Освітньо-професійна програма «Адміністративний менеджмент»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В. о. завідувача кафедри

_____ Ростислав ПАШОВ

« ___ » _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу студенту

Недашківському Олександрові Валерійовичу

1. Тема кваліфікаційної роботи «Удосконалення державної політики у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини», керівник роботи Балашов Дмитро Валерійович, викладач кафедри теорії та практики управління, затверджені наказом по університету від «___» _____ 20__ р. № _____
2. Термін подання студентом роботи 16 червня 2025 року.
3. Об'єкт дослідження – процеси охорони культурної спадщини та національного культурного надбання.
4. Предмет дослідження – державна політика у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини.
5. Перелік завдань, які потрібно розробити:

- розглянути поняття та сутність культурної спадщини;
- розкрити механізми та рівні державної політики у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини;
- охарактеризувати діяльність міжнародних організацій та інституцій у сфері охорони культурної спадщини;
- проаналізувати зарубіжний досвід у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини на державному та місцевому рівнях;
- охарактеризувати стан державного регулювання у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини в Україні;
- здійснити порівняльну характеристику зарубіжного та вітчизняного досвіду державної політики у сфері охорони культурної спадщини;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення механізмів державної політики у сфері збереження та охорони культурної спадщини в Україні.

6. Перелік ілюстративного матеріалу: 1 презентація, 2 рисунки, 1 таблиця.

7. Дата видачі завдання 21 квітня 2025 року.

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Конкретизація теми кваліфікаційної роботи (далі – КР) через визначення предмету і об'єкта, мети і завдань, підбір методів дослідження. Вивчення літературних джерел з предмету дослідження. Складання розгорнутого плану КР та обговорення його з науковим керівником.	21.04.2025 – 23.04.2025	
2.	Завершення опрацювання першого розділу. Надання на перевірку першого розділу КР.	24.04.2025 – 30.04.2025	
3.	Завершення опрацювання другого розділу. Надання на перевірку другого розділу КР.	01.05.2025 – 11.05.2025	
4.	Представлення двох розділів КР. Розробка пропозицій та рекомендацій для третього розділу КР.	12.05.2025 – 18.05.2025	

5.	Завершення опрацювання третього розділу. Надання на перевірку третього розділу КР.	19.05.2025 – 01.06.2025	
6.	Оформлення КР відповідно до методичних рекомендацій. Подання КР керівникові для написання відгуку.	02.06.2025 – 04.06.2025	
7.	Попередній захист КР.	05.06.2025 – 08.06.2025	
8.	Перевірка КР на збіг подібності (плагіат).	09.06.2025 – 10.06.2025	
9.	Рецензування КР рецензентом, підготовка презентації.	11.06.2025 – 13.06.2025	
10.	Оформлена (зшита) КР. Оформлена презентація. Підписаний відгук керівника. Підписана рецензія. Всі файли щодо випускової атестації завантажені в іменну Google-папку здобувача ВО.	14.06.2025 – 16.06.2025	
11.	Складання атестаційного екзамену. Захист кваліфікаційної роботи.	16.06.2025 – 23.06.2025	

Студент

Олександр НЕДАШКІВСЬКИЙ

Керівник

Дмитро БАЛАШОВ

АНОТАЦІЯ

***Недашківський О. В.* Удосконалення державної політики у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.**

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня бакалавра за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування, освітньо-професійна програма «Адміністративний менеджмент». – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Кафедра теорії та практики управління. Київ, 2025.

Кваліфікаційна робота присвячена теоретичному, методологічному та практичному аналізу проблем удосконалення державної політики у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини в Україні. Культурна спадщина виступає ключовим елементом національної ідентичності, історичної пам'яті та суспільного розвитку. В умовах глобалізації, військових загроз і зростаючої урбанізації питання ефективного державного управління у цій сфері набуває особливої актуальності.

У дослідженні проаналізовано нормативно-правову, інституційну та адміністративну базу, яка регулює сферу охорони культурної спадщини в Україні. Значну увагу приділено виявленню проблемних аспектів функціонування існуючих механізмів державного регулювання: прогалин у законодавстві, недостатньої координації між органами влади, дефіциту фінансування, а також обмеженої участі громад.

У роботі здійснено аналіз зарубіжного досвіду, зокрема Японії, Ірландії, Франції, Італії та Німеччини. Що дозволило виокремити ефективні інструменти та підходи, які можуть бути адаптовані в українських реаліях. Було приділено увагу інтеграції культурної політики на державному та місцевому рівнях, а також використанню цифрових технологій у сфері охорони культурної спадщини.

На основі результатів дослідження запропоновано низку обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення механізмів публічного управління, зокрема: покращити міжвідомчу взаємодію; оновити законодавчу базу з урахуванням нематеріальної спадщини, ризиків воєнного стану та змін клімату; збільшити фінансову підтримку галузі культури; забезпечити прозорі механізми грантового фінансування з залученням міжнародних донорів; ініціювати національну програму популяризації культурної спадщини.

Кваліфікаційна робота сприяє глибшому розумінню сучасних викликів у сфері державної політики у сфері охорони культурної спадщини та містить пропозиції щодо формування більш ефективної державної політики щодо збереження національного культурного надбання.

Ключові слова: державна політика, культурна спадщина, охорона культурної спадщини, національне культурне надбання.

SUMMARY

Nedashkivskyi O. V. Improvement of State Policy in the Sphere of Preservation of National Cultural Heritage and Protection of Cultural Assets. – Qualification thesis (manuscript format).

Qualification thesis submitted for the Bachelor's degree in Public Administration and Management (Specialty 281), Educational and Professional Program «Administrative Management». – National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Department of Theory and Practice of Management. Kyiv, 2025.

This thesis is devoted to the theoretical, methodological, and practical analysis of issues related to the improvement of state policy in the field of preservation of national cultural heritage and protection of cultural assets in Ukraine. Cultural heritage represents a key element of national identity, historical memory, and societal development. In the context of globalization, military threats, and growing urbanization, the issue of effective public governance in this domain has become particularly relevant.

The study analyzes the legal, institutional, and administrative framework regulating cultural heritage protection in Ukraine. Special attention is given to identifying problematic aspects in the functioning of existing governance mechanisms, such as legislative gaps, insufficient coordination between government bodies, underfunding, and limited public participation.

A comparative analysis of international experience is conducted, focusing on Japan, Ireland, France, Italy, and Germany. This allowed for the identification of effective tools and approaches that can be adapted to the Ukrainian context. The work also explores the integration of cultural policy at both national and local levels, as well as the use of digital technologies in the field of heritage protection.

Based on the research results, a number of well-founded recommendations are proposed to improve public administration mechanisms, including: enhancing interagency coordination; updating the legal framework to address intangible heritage, wartime risks, and climate change; increasing financial support for the cultural sector;

ensuring transparent mechanisms for grant funding with the involvement of international donors; and initiating a national program to promote cultural heritage.

This qualification thesis contributes to a deeper understanding of contemporary challenges in the field of state policy on cultural heritage protection and provides proposals for shaping a more effective state policy for the preservation of national cultural heritage.

Keywords: state policy, cultural heritage, cultural heritage protection, national cultural heritage.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ ТА ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ	8
1.1. Поняття «культурна спадщина» та його сутність.....	8
1.2. Механізми та рівні реалізації державної політики у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини.....	12
1.3. Міжнародні організації та інституції у сфері охорони культурної спадщини	16
Висновки до Розділу 1	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ТА ВІТЧИЗНЯНОГО ДОСВІДУ У СФЕРІ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ ТА ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ	23
2.1. Аналіз практики збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини на державному рівні (на прикладі Республіки Ірландія та Держави Японія)	23
2.2. Особливості регулювання процесів збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини на місцевому рівні (на прикладі Французької Республіки та Італійської Республіки)	33
2.3. Оцінка реалізації державної політики у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини в Україні	41
Висновки до Розділу 2	47
РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ ТА ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ	49
3.1. Запровадження найкращих практик у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини на державному та місцевому рівні в Україні	49

3.2. Напрями удосконалення державної політики у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини в Україні.....	54
Висновки до Розділу 3	57
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ	75
Додаток А. Система індикаторів “Culture 2030”	75

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Проблема збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини в умовах XXI століття набуває особливої ваги в контексті глобальних викликів – збройних конфліктів, кліматичних змін, урбанізаційного тиску та цифрової трансформації. Культурна спадщина, будучи носієм колективної ідентичності, відіграє ключову роль у забезпеченні соціальної згуртованості, сталого розвитку та міжкультурного діалогу. Саме тому міжнародні організації приділяють значну увагу її збереженню. Так, Стратегія ЮНЕСКО «Culture 2030 Indicators» позиціонує культурну спадщину як важливий індикатор досягнення Цілей сталого розвитку, зокрема цілі 11.4 «Захист і збереження світової культурної і природної спадщини» [1].

Для України, зокрема у контексті триваючої збройної агресії Російської Федерації, питання охорони культурної спадщини набуває не лише гуманітарного, а й стратегічного виміру. Станом на травень 2025 року, за даними Міністерства культури та стратегічних комунікацій України (далі – МКСК), пошкоджено або зруйновано 1 482 об'єкти культурної спадщини та понад 2302 одиниць культурної інфраструктури [2]. ЮНЕСКО, зі свого боку, підтвердила руйнування 485 культурних об'єктів, що підкреслює масштаб загроз і потребу в нових управлінських підходах до збереження спадщини [3].

Поряд із прямими ризиками фізичного знищення об'єктів, не менш актуальною є проблема інституційної неспроможності. Попри наявність базового галузевого Закону України «Про охорону культурної спадщини», ухваленого у 2000 році, чинна система охорони досі не має належного механізму інтеграції нематеріальної спадщини, а фінансування проектів реставрації переважно здійснюється в межах залишкового принципу. Крім того, цифрова інфраструктура залишається фрагментованою, що унеможливорює оперативний облік і координацію охоронних заходів у режимі реального часу.

Актуальність обраної теми полягає також у необхідності адаптації українських підходів до європейських стандартів, зокрема з огляду на ратифікацію у 2025 році Нікосійської конвенції Ради Європи, що розширює обов'язки держави у сфері боротьби з нелегальним обігом культурних цінностей і вимагає модернізації існуючої правової та інституційної бази.

Таким чином, дослідження сучасних моделей управління культурною спадщиною на державному та місцевому рівнях, з урахуванням іноземного досвіду та викликів, що постали перед Україною, є надзвичайно актуальним і має значний потенціал для прикладного впровадження у практику публічного управління.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана на кафедрі теорії та практики управління факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» згідно з ініціативною темою «Цифрова трансформація державного управління та місцевого самоврядування: виклики та можливості для досягнення Цілей сталого розвитку» (ДР №0123U101483), в межах якої автором досліджено використання відкритих даних у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини в Україні.

Стан наукової розробки проблеми. У наукових працях теоретичне підґрунтя поняття культурної спадщини та її охорони досліджували Горбул Т. О., Малець М. Р., Захаревич Д. Є., Муньйос-Віньяс С., Керсел М., Люк К.. Практичні аспекти збереження історичних споруд, зокрема технічні та етичні підходи до реставрації, висвітлено в роботі Файлдена Б. М. Трансформація ролі культурної спадщини в умовах збройних конфліктів, акцентуючи її, як інструмент ідентичності, політики пам'яті та символічного контролю розглядав Рішняк О. Б.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення напрямів вдосконалення механізмів державного управління у сфері збереження

національного культурного надбання та охорони культурної спадщини в Україні на основі аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Відповідно до визначеної мети було виділено такі завдання:

- розглянути поняття та сутність культурної спадщини;
- розкрити механізми та рівні державної політики у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини;
- охарактеризувати діяльність міжнародних організацій та інституцій у сфері охорони культурної спадщини;
- проаналізувати зарубіжний досвід у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини на державному та місцевому рівнях;
- охарактеризувати стан державного регулювання у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини в Україні;
- здійснити порівняльну характеристику зарубіжного та вітчизняного досвіду державної політики у сфері охорони культурної спадщини;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення механізмів державної політики у сфері збереження та охорони культурної спадщини в Україні.

Об'єкт дослідження – процеси охорони культурної спадщини та національного культурного надбання.

Предмет дослідження – державна політика у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини.

Методи дослідження. Для досягнення визначених завдань та під час дослідження були використані методи: аналізу та синтезу для виявлення ключових тенденцій у сфері охорони культурної спадщини та формулювання узагальнень, порівняльного аналізу для співставлення зарубіжного та вітчизняного досвіду збереження національного культурного надбання, аналізу документів – стратегій, законодавчих актів, програм і звітів, що регулюють державну політику у відповідній сфері, структурно-функціональний метод – для

дослідження взаємозв'язків між суб'єктами публічного управління, їхніми функціями та механізмами реалізації політик на різних рівнях.

Новизна одержаних результатів полягає у здійсненні комплексного порівняльного аналізу зарубіжного та вітчизняного досвіду охорони та збереження культурної спадщини, акцентуючи увагу на доцільності цифрової трансформації у цій сфері, а також у формуванні пропозицій щодо удосконалення державної політики у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини

Практичне значення одержаних результатів. Запропоновані у кваліфікаційній роботі пропозиції і рекомендації можуть бути використані органами публічного управління та місцевого самоврядування для удосконалення механізмів охорони культурної спадщини в умовах сучасних викликів.

Загальний обсяг кваліфікаційної роботи складає 82 сторінок, з яких 58 сторінок основного тексту. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Список використаних джерел налічує 94 джерела.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ ТА ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

1.1. Поняття «культурна спадщина» та його сутність

На думку Сальвадора Муньйос-Віньяса, культурна спадщина є соціальним конструктом, що формується в конкретних історичних, географічних, соціальних і політичних умовах, а тому не піддається універсальному визначенню. Замість цього вона розглядається як сукупність об'єктів, практик або ідей, які вважаються особливими й відокремленими від решти культурних проявів завдяки приписаній їм цінності або значущості. Автор зазначає, що поняття культурної спадщини включає як матеріальні, так і нематеріальні, ментальні та інформаційні компоненти, а її межі постійно розширюються внаслідок переосмислення культурної ієрархії, колоніального спадку та ролі експертного авторитету. У контексті сучасного постціннісного підходу культурна спадщина більше не визначається винятково через «високу культуру» чи об'єктивні критерії, а охоплює будь-які прояви культури, що мають значення для певної спільноти [4, с. 4, 8].

Також культурну спадщину характеризують як широкий та всеохоплюючий термін, це те, що хтось або колектив вважає гідним того, щоб його цінували, зберігали, каталогізували, експонували, реставрували та захоплювали [5, с. 71].

Культурна спадщина, як поняття, з часом розвивається і набуває нових форм, зокрема так виникла цифрова культурна спадщина. Горбул Т. О. характеризує її як явище, що еволюціонує: якщо у своєму початковому значенні концепт «цифрова культурна спадщина» здебільшого передбачав оцифровані твори мистецтва й тексти, котрі ставали легкодоступними для широкої публіки, як кажуть, поза межами простору та часу, то надалі до його змісту було включено

все те, що спочатку створювалося в цифровому форматі й розглядалося як таке, що має певну культурну цінність [6, с. 182].

Зокрема українськими дослідниками надається визначення культурного надбання, яке характеризується як сукупність матеріальних і нематеріальних проявів, що мають тривале походження та визначальне значення для ідентичності суспільства, його вірувань і традицій. Культурне надбання включає не лише фізичні об'єкти, як історичні споруди чи археологічні артефакти, а й мову, музику, звичаї, мистецтво, інтелектуальну творчість, а також сучасні форми культурного вираження, як фотографія чи кінематограф. Воно змінюється й передається від покоління до покоління, втілюючи соціальну пам'ять і цінності, що формують спільну культурну спадщину кожної соціальної групи [7, с. 94].

Відповідно до визначення Малець М. Р., охорона культурної спадщини – це діяльність органів публічної влади, спрямована на забезпечення комплексної системи заходів, що гарантують збереження спадщини. Така діяльність охоплює як розроблення нормативно-правових документів, так і затвердження стратегічних планів, які визначають пріоритети державної політики у цій сфері, а також включає контроль і моніторинг стану об'єктів спадщини з боку уповноважених інституцій [8, с. 438].

Згідно праці Олега Рішняка, культурна спадщина в умовах війни набуває не лише охоронного, а й виразного політичного й ідеологічного виміру. Автор підкреслює, що об'єкти спадщини стають інструментом впливу на колективну пам'ять і засобом конструювання легітимних історичних наративів. Події останніх років переконливо свідчать, що культурна спадщина є не лише історичним ресурсом, а й важелем впливу на колективну пам'ять. Саме тому після захоплення Криму й поспішного включення українських культурних об'єктів півострова у своє «правове поле», Росія розпочала масштабні археологічні розкопки та «реставраційні роботи» [9, с. 166-167].

Відповідно до визначення ЮНЕСКО, культурна спадщина включає як матеріальні (рухомі, нерухомі та підводні об'єкти), так і нематеріальні елементи, що мають символічне, історичне, художнє, естетичне, етнологічне, антропологічне, наукове або соціальне значення [10].

Матеріальна культурна спадщина охоплює три взаємопов'язані категорії об'єктів, кожна з яких втілює унікальні аспекти історичного розвитку та технологічних здобутків людства. По-перше, нерухомі пам'ятки – це архітектурні ансамблі, історичні будівлі, фортифікаційні споруди та археологічні локації, що фіксують розвиток містобудування, релігійних і світських інститутів, а також матеріальні сліди побуту та виробничих процесів різних. По-друге, рухомі об'єкти включають твори образотворчого мистецтва, скульптуру, архівні фонди, рукописи й інкунабули, котрі є не лише мистецькими чи науковими цінностями, але й джерелом інформації для реставраційних та дослідних проєктів, що вимагають спеціалізованих методів консервації й документування [10]. По-третє, підводні археологічні ресурси – затонулі судна, затоплені поселення, портові споруди – розкривають давні торговельні шляхи й технології суднобудування, проте за своєю природою вони потребують окремих методик підводних досліджень і захисних заходів через високу вразливість до природних та антропогенних факторів [11]. Кожна з цих складових проходить процедуру інвентаризації та класифікації з метою отримання правового статусу об'єкта культурної спадщини та включення до національних реєстрів, що передбачає комплекс заходів із консервації, реставрації та забезпечення умов для наукового та публічного доступу [12].

Нематеріальна культурна спадщина складається з живих практик і знань, які спільноти підтримують через безперервне відтворення та адаптацію до сучасних умов. До її основних категорій належать усні традиції та вирази (легенди, міфи, народна поезія й пісенний фольклор), котрі передають колективну пам'ять і світогляд; виконавські практики (народні танці, музика, театральні ритуали), що забезпечують навчання між поколіннями та соціальну

згуртованість; соціальні практики, ритуали й обряди (святкування важливих подій, ініціаційні церемонії), що структурно вписані в календар спільноти й визначають її внутрішню солідарність; знання та практичні вміння, пов'язані з природою та Всесвітом (традиційні агротехніки, медичні рецепти на основі лікарських рослин), які відображають екологічну мудрість попередників; а також традиційні ремесла (гончарство, ткацтво, різьбярство), що поєднують естетичну цінність із функціональністю й передаються через учнівські школи чи сімейні [13]. Охорона нематеріальної спадщини передбачає активну участь носіїв традицій у процесах документації, освіти та популяризації, а також створення умов для того, щоб знання могли еволюціонувати відповідно до сучасних викликів, зберігаючи при цьому автентичність і глибоке символічне значення.

Охорона культурної спадщини – це комплекс заходів, спрямованих на продовження «життя» об'єктів спадщини й одночасне забезпечення передачі їхньої культурної цінності та смислових меседжів теперішнім і майбутнім поколінням, шляхом збереження їхніх фізичних і нематеріальних характеристик [14].

Існують різні підходи щодо збереження та охорони культурної спадщини, а саме:

Консервативний (традиційний) підхід акцентує на максимально можливому збереженні автентичної субстанції пам'ятки: втручання має бути мінімальним, матеріали – оригінальними, а всі додатки – зворотними [15, с. 3].

Адаптивне повторне використання надає історичним об'єктам нову функцію, що забезпечує їх економічну життєздатність і постійний догляд. Ключовий принцип – збереження характерних рис і об'ємно-просторової структури за умови модернізації інженерних систем [16, с. 63].

Інтегрований підхід розглядає культурну спадщину як компонент ширших політик сталого розвитку, містобудування, туризму та кліматичної адаптації [17, с. 3].

Підхід, орієнтований на громаду (people-centred) віддає провідну роль місцевим спільнотам у встановленні цінності, прийнятті рішень та управлінні об'єктами [18, с. 3].

Деколоніальний / критичний підхід переосмислює західноцентричні наративи спадщини, включає перспективи корінних народів і маргіналізованих груп, ставить питання репатріації артефактів і перегляду музейних експозицій [19, с. 6].

Цифрово-превентивний підхід спрямований на довгострокове збереження як фізичних, так і цифрових об'єктів, створення 3-D-моделей та цифрових архівів для страхування від ризиків (військові дії, кліматичні катастрофи) [20, с. 3].

Отже, культурна спадщина постає як складне, багатовимірне явище, що не має фіксованого змісту, а постійно переосмислюється під впливом соціальних, політичних і культурних контекстів. Вона охоплює як матеріальні, так і нематеріальні компоненти, кожен з яких вимагає специфічних підходів до збереження та управління. Сучасна підходи до охорони спадщини базуються на інклюзивності, інтеграції та цифровізації, надаючи ваги не лише об'єктам, а й процесам, спільнотам і цінностям, які їх наповнюють.

1.2. Механізми та рівні реалізації державної політики у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини

Надалі розглянемо більш детально кожен із ключових аспектів державної політики у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини, зокрема механізми публічного управління, інструментальні підходи та особливості реалізації на різних рівнях.

Одним з основних механізмів публічного управління в цьому напрямку є правове регулювання та нормативно-правові механізми. Держава закріплює свій намір захищати спадщину через профільний закон (часто «Про охорону

культурної спадщини»), що деталізує поняття «національного культурного надбання», перелік об'єктів під охороною, права й обов'язки власників, процедури внесення до реєстру та санкції за порушення [21, с. 67]. Зазвичай такі закони встановлюють також вимоги до зон охорони: історико-архітектурних заповідників, буферних зон навколо пам'яток та охоронних смуг. Важливою складовою є процедура Heritage Impact Assessment (оцінка впливу на спадщину), яка має здійснюватися ще на етапі проектування будь-яких інтервенцій [22, с. 5]. Інституційно ця інформація закріплюється підзаконними актами, а саме урядовими постановами, наказами міністерств культури й містобудування, що деталізують порядок проведення оцінки, формати звітності та критерії автентичності.

Ще одним важливим важелем впливу є інституційні механізми та розподіл повноважень. Сучасні рекомендації наголошують на «деконцентрації» влади, рішення щодо конкретного об'єкта або території приймають установи, що розташовані найближче до нього – територіальні управління культури, відділи охорони пам'яток при обласних адміністраціях чи міських радах [21, с. 13]. Центральний орган розробляє політику, затверджує стандарти реставрації та контролює їх дотримання, а місцеві офіси адаптують її під регіональні умови, координують міжмуніципальні проекти та формують кадровий потенціал. Дорадчі органи (експертні ради, громадські комісії) підсилюють легітимність рішень і залучають фахівців із університетів, музеїв та неурядових організацій (далі – НУО) для спільного вироблення рекомендацій.

Переходячи до питання ресурсного забезпечення та фінансово-економічних інструментів необхідно зазначити, що зазвичай класична модель фінансування спадщини – це бюджетні субвенції, які вже доповнюється новими механізмами: гранти на фундаментальні дослідження й реставрацію, пільгові кредити та податкові відрахування для власників пам'яток, туристичний збір із часткою, спрямованою на консерваційні проекти. Важливим інструментом стали державно-приватні партнерства, коли бізнес інвестує в реставрацію або

адаптивне повторне використання пам'яток в обмін на право експлуатації (наприклад, готелі в історичних будівлях). Останнім часом набули популярності краудфандингові кампанії та меценатські ініціативи, що дозволяють за короткий термін зібрати кошти на невеликі реставраційні роботи й одночасно підвищити обізнаність громади про значення спадщини [23, с. 21].

Механізми підтримання та охорони культурної спадщини, як і більшість сфер державної політики базуються на принципах належного врядування. За концепцією ЮНЕСКО та Міжнародного центру з вивчення питань збереження і реставрації культурних цінностей (далі – ІККРОМ), якісне врядування будується на прозорості, підзвітності, участі, етичності й ефективності. Прозорість реалізується через публічний доступ до реєстрів, планів управління та бюджетів. Підзвітність - через регулярну звітність та громадські слухання. Участь означає, що громадяни беруть участь не лише в обговоренні, а й у прийнятті рішень. Етичні стандарти - це антикорупційні норми й конфлікт інтересів у конкурсах на реставрацію. Ефективність досягається чітким розподілом ролей, вимірюваними показниками та можливістю оперативного коригувати політику на основі зібраних даних [21, с. 14].

Інформаційні та аналітичні механізми є важливим елементом політики в цьому напрямку. Держава створює національний та місцеві реєстри пам'яток із детальною паспортизацією об'єктів, геоінформаційними шарами, фотографіями та історичними довідками [24]. Відкриті дані дають змогу не лише фахівцям, а й звичайним громадянам стежити за станом пам'яток.

Також існують комунікаційно-освітні та партнерські інструменти. До таких можна віднести просвітницькі кампанії: «День спадщини», фестивалі, освітні програми в школах, що формують у суспільстві розуміння цінності спадщини та важливості її збереження [25, с. 2]. Партнерські угоди з музеями, університетами й НУО дозволяють залучати експертів і волонтерів для наукових експедицій і реставраційних робіт [26].

Специфіка реалізації політики щодо збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини на різних рівнях влади відрізняється одна від одної.

На національному рівні узгоджують міжнародні зобов'язання (конвенції ЮНЕСКО, Ради Європи) із внутрішнім законодавством, ведуть центральний реєстр, координують великі інфраструктурні проєкти, адміністративно управляють державним фондом спадщини та розподіляють субвенції.

На регіональному рівні створюють регіональні програми консервації та ревіталізації, взаємодіють із місцевими громадами, проводять моніторинг використання ресурсів і узгоджують регіональні плани з загальнонаціональною стратегією.

На місцевому рівні втілюють ухвалені рішення, а саме затверджують історико-архітектурні опорні плани, надають пільги та субсидії власникам, організовують громадські ради, залучають волонтерів, ведуть локальні реєстри та проводять невеликі реставраційні проєкти [27, с. 14].

Можна виділити певні основні виклики та напрями розвитку сфери збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини, до пріоритетів наступного періоду розвитку належать:

1. Врахування впливу зміни клімату та управління ризиками. Необхідно впровадити клімат-орієнтовані оцінки та стратегії адаптації у всі плани управління [28, с. 11].

2. Цифрова трансформація. Використання тривимірної документації, цифрових архівів і віртуальних турів для превентивного захисту й доступності спадщини [29].

3. Баланс між туристичною експлуатацією та збереженням автентичності. Встановлення допустимих лімітів відвідуваності, розвиток «повільного туризму» [21, с. 22].

4. Глибинна участь спільнот. Забезпечення ролі місцевих жителів не просто як консультативних радників, а як учасників політики через довгострокові угоди та контракти [21, с. 14].

Таким чином, сучасна державна політика у сфері охорони національного культурного надбання базується на інтегрованому поєднанні жорстких правових норм і гнучких управлінських практик, здатних адаптуватися до нових викликів і забезпечувати стійкий розвиток спадщини як цінного ресурсу громад та держав.

1.3. Міжнародні організації та інституції у сфері охорони культурної спадщини

За останні десятиліття сформувалася складна система міжнародних норм, що регулюють охорону культурної спадщини. Її осередком є Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (далі – ЮНЕСКО), яка поєднує обов'язкові міждержавні угоди з рекомендаційними актами, творячи те, що в науковій літературі називають глобальним управлінням культурною спадщиною. Центральна ідея цієї архітектури – спільна відповідальність держав і міжнародної спільноти за збереження об'єктів видатної універсальної цінності, що виходять за межі виключної юрисдикції окремих держав.

Узагальнену договірну основу становить Конвенція про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини 1972 р., яка запровадила поняття видатної універсальної цінності, Список світової спадщини й механізм періодичної звітності. Доповнюють її Конвенція 1970 р. про протидію незаконному переміщенню культурних цінностей, що встановлює режим реституції та повернення, Конвенція 2003 р. про нематеріальну спадщину, яка офіційно визнала «живі» традиції та обов'язок держав залучати спільноти-носіїв, а також Конвенція 2005 р. про різноманіття форм культурного самовираження, котра закріпила право підтримувати місцеві культури. Регіональний рівень представляє Рамкова конвенція Ради Європи 2005 р., що зосереджує увагу на культурних правах людини та участі громад у прийнятті рішень.

Рекомендаційні документи деталізують договірні норми. Рекомендація ЮНЕСКО щодо історичного міського ландшафту 2011 р. інтегрувала охорону спадщини у міське планування, стратегічні документи з адаптації до змін клімату та просторового розвитку. Хартія про збереження цифрової спадщини 2003 р. заклала принципи довготривалого збереження та доступу до цифрових ресурсів. Актуальне вимірювання внеску культури у соціально-економічний розвиток забезпечує система індикаторів Culture 2030 (Додаток А) [30].

Оперативні керівництва до конвенцій набувають статусу автентичного тлумачення договірних зобов'язань і визначають технічні процедури номінації об'єктів, моніторингу та міжнародної допомоги. Наукову оцінку стану збереження здійснюють Міжнародна рада з охорони пам'яток та історичних місць (далі – ІКОМОС) і Міжнародний союз охорони природи, що запроваджує систему фахової рецензії та горизонтального контролю.

Механізми забезпечення дотримання міжнародних норм базуються на репутаційних і фінансово-економічних стимулах. Отримання статусу об'єкта Світової спадщини підвищує туристичну привабливість і відкриває доступ до Фонду всесвітньої спадщини, тоді як занесення пам'ятки до Переліку під загрозою створює потужний сигнал суспільного осуду, прикладом є вилучення долини Ельби в Дрездені з Списку у 2009 році через будівництво чотирикутного мосту в самому серці культурного ландшафту, що означало, що об'єкт не зміг зберегти свою видатну універсальну цінність [31]. Додатковий стимул формує регулярна звітність, об'єкти видатної універсальної цінності звітують у шестирічному циклі, а елементи нематеріальної спадщини – у чотирирічному, що підтримує безперервний контроль і взаємне навчання держав без прямого примусу.

У межах Цілей сталого розвитку було закріплено важливість посилення як глобальних, так і національних зусиль щодо охорони культурної та природної спадщини як ключового ресурсу для сталого розвитку. Зокрема, ЦСР 11 покликана забезпечити інклюзивність, безпеку, стійкість і сталість міст та

населених пунктів, а її завдання 11.4 безпосередньо спрямоване на «посилення зусиль щодо захисту та охорони світової культурної та природної спадщини». Для моніторингу цього завдання розроблено індикатор 11.4.1, який вимірює загальні витрати на збереження, захист і консервацію спадщини у розрахунку на одну особу. Індикатор охоплює як державне, так і приватне фінансування на всіх рівнях — від національного до місцевого — та враховує інвестиції не лише урядів, а й НУО, фондів, бізнесу та донорів. Такий підхід дозволяє оцінити реальні зусилля держав у сфері збереження спадщини та слугує інструментом для формування ефективної політики [1].

Також існують інституційно менші організації, але які вносять значний внесок у сферу охорони культурної спадщини, серед таких World Monuments Fund (далі – WMF) – провідна незалежна НУО, заснована у 1965 році, що спеціалізується на збереженні найцінніших об'єктів культурної спадщини у світі. Місія WMF полягає в захисті унікальних пам'яток культурного значення через залучення місцевих громад, урядів та донорів, а також у використанні спадщини як інструменту для вирішення глобальних викликів, зокрема адаптації до кліматичних змін, розвитку інклюзивних наративів, збалансованого туризму та відновлення після криз. З моменту свого заснування організація реалізувала понад 700 проєктів у 112 державах, керуючись найвищими міжнародними стандартами збереження та принципами «людиноцентричного» підходу, що ставить громади в центр кожної ініціативи [32].

Яскравим прикладом реалізованого проєкту WMF є реставрація місіонерських каплиць у долині Ойон (Перу), збудованих у XVI–XVII століттях у межах іспанської колоніальної програми християнізації індіанського населення. Ці унікальні об'єкти, виконані з глини і оздоблені поліхромними вівтарями та фресками, зазнали значних ушкоджень унаслідок землетрусів та недбалого втручання. Після включення каплиць до WMF у 2002 році, WMF здійснила інвентаризацію, документацію їхнього стану та провела першочергові консерваційні заходи. У 2007–2009 роках було відреставровано сім об'єктів,

включно з церквою Сан-Крістобаль-де-Рапас, що сприяло не лише збереженню архітектурної спадщини, а й зміцненню культурної ідентичності громади [33].

Подібною до WMF є Blue Shield International (далі – BSI) — це провідна міжнародна НУО, яка з 1996 року об'єднує національні комітети та експертні групи з усього світу з метою захисту культурної та природної спадщини у разі збройних конфліктів, стихійних лих або техногенних катастроф. Організація діє відповідно до норм міжнародного гуманітарного права, зокрема Гаазької конвенції 1954 року та її протоколів, і відома як «культурний еквівалент Червоного Хреста». Її діяльність поширюється на захист матеріальної та нематеріальної спадщини — архівів, музеїв, історичних будівель, археологічних об'єктів, бібліотек, природних ландшафтів та живих традицій — в умовах надзвичайних ситуацій [34].

Місією BSI є забезпечення ефективної підготовки, реагування та відновлення спадщини шляхом міжсекторальної співпраці, обміну знаннями та розбудови партнерств задовго до виникнення загроз. Етичні принципи діяльності включають нейтральність, незалежність, повагу до культурної ідентичності та пріоритет інтересів місцевих громад. Особливу увагу організація приділяє превентивним заходам, навчанню військових та цивільних осіб, а також боротьбі з незаконним обігом культурних цінностей під час криз. Участь у програмах Блакитного Щита — це прояв солідарності та міжнародної відповідальності за спільну культурну спадщину людства.

Знаковим прикладом ефективної реалізації проєкту стала місія Blue Shield France на острові Маяотта (Франція) після руйнівного тропічного циклону Чідо у грудні 2024 року. Унаслідок стихії значних пошкоджень зазнали архіви, музеї та об'єкти індустриальної спадщини. Добровольці місії провели серію рятувальних заходів у Музеї Маяотти: організували захисні бар'єри від води, забезпечили тимчасову герметизацію будівлі, створили зони для сушіння археологічних об'єктів, а також здійснили первинну оцінку та сортування збережених експонатів. Завдяки цим превентивним діям вдалося уникнути нових

втрата під час наступного циклону Дикеледі, що доводить ефективність оперативного втручання й мультидисциплінарного підходу до збереження спадщини в умовах надзвичайних ситуацій [35].

Ще однією установою в цьому напрямку є Europa Nostra (далі – EN) – це провідна європейська федерація громадських організацій, заснована 1963 року в Парижі, яка понад 60 років відіграє ключову роль у збереженні та популяризації культурної й природної спадщини Європи. Вона підтримує тісну співпрацю з інституціями Європейського Союзу, Радою Європи, ЮНЕСКО, ІКОМОС та іншими міжнародними партнерами, виступаючи потужним громадським голосом у європейському політичному просторі [36].

Місія EN полягає у формуванні громадянського руху на підтримку спадщини як ключового ресурсу для соціального розвитку, культурної ідентичності, економічного зростання та екологічної стійкості. Організація реалізує низку ініціатив, включаючи адвокацію у сфері політики ЄС, просування кращих практик у сфері спадщини, підтримку досліджень та освітніх програм, а також нагородження прикладів виняткової реставрації. Її діяльність охоплює також такі стратегічні напрями, як інклюзія, цифрова трансформація, зелений перехід та підтримка України у часи війни (зокрема, через Heritage Solidarity Fellowship for Ukraine, започатковану у 2022 році) [37].

Одним із флагманських проєктів організації є програма «7 найбільш під загрозою об'єктів культурної спадщини Європи» (7 Most Endangered Programme), започаткована у 2013 році у співпраці з Європейським інвестиційним банком. У межах цієї ініціативи фахові комісії щороку відбирають об'єкти з високою історико-культурною цінністю, які перебувають під загрозою втрати, і надають технічну, експертну та комунікаційну підтримку для їх порятунку. Так, у 2022 році Рада EN офіційно визнала культурну спадщину України найбільш уразливою в Європі, що стало потужним міжнародним сигналом солідарності та важливим кроком у мобілізації ресурсів на її захист.

Програма виступає каталізатором дій та платформою для діалогу між владою, громадами й приватним сектором щодо збереження спільної спадщини [38].

Базові принципи можна підсумувати так, державний суверенітет поєднаний із відповідальністю перед світовою спільнотою, автентичність і цілісність залишаються головними критеріями оцінки стану пам'яток, участь місцевих спільнот визнається необхідною умовою дієвої охорони та включення культурної складової до реалізації Цілей сталого розвитку на 2030 рік перетворює спадщину на один із рушіїв суспільної стійкості.

Отже, сучасне міжнародне право охорони культурної спадщини постає як каскад взаємопов'язаних норм, універсальні конвенції задають базові стандарти, рекомендаційні акти та професійні хартії їх конкретизують, а оперативні керівництва забезпечують технічне втілення. Ефективність цієї системи забезпечують не силові санкції, а поєднання репутаційних, фінансових та експертних механізмів.

Висновки до Розділу 1

У першому розділі було здійснено теоретичний аналіз поняття, сутності та механізмів охорони культурної спадщини, що слугує підґрунтям для подальшого дослідження публічної політики у цій сфері. Насамперед, культурна спадщина постає як динамічне соціокультурне явище, що не має єдиного універсального визначення, оскільки формується в межах конкретного історичного, політичного та соціального контексту. Сучасні підходи трактують спадщину як соціальний конструкт, значущість якого визначається спільнотою, якій вона належить.

Було з'ясовано, що культурна спадщина має як матеріальні (нерухомі, рухомі та підводні об'єкти), так і нематеріальні (усні традиції, ритуали, знання, ремесла) складові, кожна з яких потребує власних методів збереження. При цьому охорона спадщини не зводиться лише до консервації фізичних об'єктів, а охоплює широкий спектр підходів – від консервації об'єктів до цифрових методів їх залучення. Основними тенденціями є зростання ролі місцевих громад,

адаптивне повторне використання об'єктів та інтеграція спадщини в сталий розвиток.

Розглянуто механізми публічного управління у сфері збереження національного культурного надбання, які реалізуються на правовому, інституційному, фінансовому, інформаційному та освітньо-комунікаційному рівнях. Аналіз показав, що ефективність таких механізмів значною мірою залежить від дотримання принципів належного врядування – прозорості, підзвітності, участі та інших. Показовим є посилення уваги до децентралізації рішень, впровадження краудфандингових ініціатив, цифровізації об'єктів та залучення громад до вироблення культурної політики на місцях.

Систематизовано структуру міжнародного правового регулювання у сфері збереження культурного надбання, що складається з багаторівневої архітектури конвенцій, рекомендацій та оперативних керівництв. Центральну роль відіграють документи ЮНЕСКО, однак усе більшої ваги набувають незалежні недержавні організації – World Monuments Fund, Blue Shield International, Europa Nostra – що виступають не лише як технічні виконавці проєктів, а й як суб'єкти глобального громадянського впливу. Доказом цього слугують кейси успішного втручання у кризових умовах, формування міжнародної солідарності та застосування спадщини як ресурсу розвитку.

Загалом, у сучасних умовах культурна спадщина постає не лише як об'єкт збереження, а як інструмент сталого розвитку, соціальної згуртованості та культурної ідентичності, що потребує поєднання різних підходів публічного управління. Отримані теоретичні положення формують фундамент для аналізу конкретних практик у розділі.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ТА ВІТЧИЗНЯНОГО ДОСВІДУ У СФЕРІ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ ТА ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

2.1. Аналіз практики збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини на державному рівні (на прикладі Республіки Ірландія та Держави Японія)

Упродовж останніх десятиліть держави світу почали розуміти важливість збереження культурної спадщини і почали вибудовувати цілісну систему державної політики у цій сфері. Вони це реалізують за допомогою поєднання нормативно-правової бази, стратегічного програмування та інституційного управління. Акцент робиться не лише на захисті об'єктів, а й на активному залученні громад, децентралізованому впровадженні ініціатив і міжвідомчій координації. В основі такого підходу – переконання, що спадщина має не лише зберігатись, а й сприяти сталому розвитку, соціальній згуртованості та формуванню локальної ідентичності.

Однією із таких держав є Ірландія, особливість її моделі полягає у поєднанні жорстких регуляторних механізмів охорони спадщини з гнучкими інструментами стимулювання активної участі громад.

У 2022 році урядом Ірландії була ухвалена стратегія Heritage Ireland 2030 («Спадщина Ірландії 2030») – національна рамкова політика, яка об'єднує всі аспекти спадщини під спільним баченням і закладає механізми для практичного впровадження на місцевому, регіональному та національному рівнях [39].

Правовий базис для охорони спадщини в Ірландії сформовано на основі кількох ключових законів. Насамперед, це Historic and Archaeological Heritage and Miscellaneous Provisions Act («Закон про історичну та археологічну спадщину та різні положення»), який замінив попередні редакції National Monuments Acts 1930–2014. Цей закон встановлює сучасну правову основу для охорони

археологічної та історичної спадщини, включаючи створення єдиного Реєстру пам'яток та впровадження інтегрованої системи ліцензування [40].

Законодавча база Ірландії передбачає інтеграцію охорони спадщини у процеси просторового планування. Згідно з Planning and Development Act, кожен Development Plan, що розробляється місцевими радами, повинен включати цілі щодо захисту структур, які мають особливу архітектурну, історичну, археологічну, мистецьку, культурну, наукову, соціальну чи технічну цінність. Крім того, акт вимагає збереження характеру архітектурних зон охорони, які визначаються місцевими органами влади та включаються до планів розвитку [41].

Прийняття Heritage Act 1995 заклало інституційне підґрунтя для формування довгострокової культурної політики. Саме цим законом було створено Heritage Council – незалежний орган, відповідальний за формування стратегічного бачення у сфері охорони національної спадщини [42]. Згідно з положеннями акту, Рада уповноважена визначати пріоритети та розробляти політику щодо ідентифікації, збереження й розвитку культурних об'єктів, включаючи пам'ятки, археологічні та історичні матеріали, архітектурну спадщину, флору, фауну, природні середовища, ландшафти, морські простори, геологічні утворення, історичні сади, парки та внутрішні водні шляхи [43]. Крім того, саме Heritage Council координує діяльність робочих груп, забезпечуючи співпрацю між органами місцевого самоврядування, громадами, державними установами, освітніми закладами та НУО.

Одним із головних принципів стратегії Heritage Ireland 2030 є міжвідомче управління та участь громад. Вся система реалізації базується на трьох тематичних стовпах:

- «Громади і спадщина» – фокусується на створенні ефективної політики, нормативної бази й управлінських структур для інтегрованого збереження спадщини;

- «Лідерство і спадщина» – ця тема зосереджена на створенні ефективної політики, нормативної бази й управлінських структур для інтегрованого збереження спадщини;

- «Партнерства і спадщина» – у цьому відділі партнерства є ключовими для колективної відповідальності та ефективного збереження спадщини на всіх рівнях.

Така структура дозволяє цілісно охопити як управлінську вертикаль, так і горизонтальне залучення ключових стейкхолдерів. Уряд декларує, що лише на основі спільної відповідальності громад, фахівців, місцевого самоврядування та центральної влади можливо досягти сталого збереження спадщини [44, с. 41-53].

У практичній площині стратегія реалізується через низку програм, наприклад Built Heritage Investment Scheme («Схема інвестування у збудовану спадщину»), Historic Structures Fund («Фонд історичних споруд») та Community Monuments Fund («Фонд громадських пам'яток»). Ці програми не лише забезпечують співфінансування робіт на об'єктах спадщини, а також є елементом інструментальної реалізації державної політики у сфері збереження культурного середовища та формування довгострокової стійкості таких об'єктів.

Зокрема, Built Heritage Investment Scheme, яка призначена для ремонту та збереження споруд, що перебувають під охороною відповідно до законодавства, щороку фінансує сотні проєктів з ремонту й стабілізації старовинних будівель, лише за 2022 рік було надано 4 мільйони євро на 512 проєктів, спрямованих на збереження будівельної структури [45, с. 7]. Ініціатива функціонує шляхом співфінансування, що означає: заявник повинен забезпечити 50 % коштів для покриття витрат на реалізацію проєкту. Фінансування до 15 000 євро може бути надане на роботи зі збереження та охорони історичних і охоронюваних будівель [46].

Historic Structures Fund надає фінансування для збереження історичних споруд, які мають визначну архітектурну, історичну або культурну цінність. Пріоритет надається об'єктам, що перебувають у незадовільному стані,

потребують термінової підтримки або мають потенціал для повторного використання [47, с. 2]. Серед прикладів реалізованих проєктів – реставраційні роботи в церкві Святої Анни у Корку та відновлення фасаду будівлі “Youth Work Ireland” на вулиці Домініка у Дубліні [48, с. 2, 4].

Community Monuments Fund, був створений у 2020 році, спрямований на підтримку археологічної спадщини. CMF охоплює три напрями: забезпечення виконання консерваційних робіт на пам’ятках, які мають значущу цінність і потребують невідкладної підтримки; розширення доступу до об’єктів спадщини та покращення їхньої репрезентації. У 2022 році фонд профінансував 128 проєктів, зокрема розробку плану консервації для середньовічного замку Ballyadams Castle у графстві Ліїш. Проєкт реалізовувався у співпраці з археологом, інженерами та екологами, а також за активної участі місцевої громади та власників пам’ятки [46].

Також варто розглянути один із практично успішних випадків діяльності Heritage Council. Показовим прикладом є ініціатива “Know Your 5k”, започаткована у співпраці з Національним музеєм Ірландії [50]. Під час обмежень, пов’язаних із COVID-19, мешканців було запрошено досліджувати й ділитися історіями про місця у межах п’яти кілометрів від дому. У результаті за перші роки діяльності було зібрано понад 120 локальних історій, фото та відео, що сформували цінний цифровий архів повсякденної спадщини, створений самими громадами [51, с. 64].

Враховуючи виклики зміни клімату, уряд Ірландії розробив Climate Change Sectoral Adaptation Plan («Секторальна стратегія адаптації до кліматичних змін»), який визначає типові ризики для культурної спадщини: зростання вологості, загроза підняття ґрунтових вод, екстремальні погодні явища, пожежі в природних зонах. План пропонує комплекс дій з оцінки вразливості об’єктів культурної спадщини до кліматичних змін, що включає інвентаризацію та картографування ресурсів, проведення оцінки ризиків і вразливості із залученням геоінформаційних систем, моніторинг стану об’єктів, а також

тестування інноваційних підходів на прикладі пілотних пам'яток. Серед рекомендованих адаптаційних заходів – впровадження систем водовідведення для зменшення вологості, застосування методів стабілізації конструкцій, використання цифрового документування і 3D-фіксації об'єктів, які перебувають під загрозою руйнування. Одним із показових прикладів впливу кліматичних змін на об'єкти спадщини є Dunbeg Fort – національна пам'ятка, розташована на стрімкому урвищі узбережжя в графстві Керрі. Цей доісторичний форт зазнає масштабної прибережної ерозії з середини XIX століття, причому її темпи значно зросли за останнє десятиріччя. У 2014 році буревій спричинив обвал частини західного краю урвища, а внаслідок шторму Eleanor у 2018 році десятиметровий фрагмент внутрішнього мурованого валу разом із входом упав у море. Управління громадських робіт провело повну оцінку пошкоджень і встановило, що зміцнення берега є неможливим через небезпечні умови скель. Було виконано дренажні роботи для відведення дощової води, яка також спричиняла руйнування, встановлено огорожу та впроваджено обмежений доступ для відвідувачів. Відкриття об'єкта для публіки відбулося в 2019 році, але лише на східній частині пам'ятки. Як частину нової стратегії управління здійснюється моніторинг, регулярна оцінка безпеки та огляди після екстремальних погодних подій. У 2017 році в межах ірландсько-валлійського проєкту CHERISH було створено тривимірну цифрову модель пам'ятки, яка слугує базовим рівнем для відстеження майбутніх змін і підвищення обізнаності про ризики клімату для прибережної спадщини [52, с. 31-33].

Японія є прикладом держави, де політика у сфері збереження культурної спадщини поєднує глибоку повагу до історичної тяглості з сучасними методами її репрезентації. Особливе місце в архітектоніці цієї політики посідає ініціатива Japan Heritage («Спадщина Японії»), яка вийшла далеко за межі класичного охоронного підходу, ставши потужним механізмом стратегічного розвитку регіонів, соціального згуртування та культурного брендингу держави.

Популяризація об'єктів культурної спадщини сприяє їх збереженню та охороні, оскільки підвищення обізнаності та залучення громадськості формує відчуття цінності та відповідальності за спадок. Активна популяризація привертає увагу як місцевої спільноти, так і зовнішніх відвідувачів, що, у свою чергу, стимулює інвестиції, розширює фінансові й людські ресурси для підтримки об'єкта, а також знижує ризик занедбання або руйнування через байдужість чи нестачу інформації.

Програму Japan Heritage було офіційно започатковано у 2015 році за ініціативою Агентства у справах культури Японії. Її метою є сприяння регіональному розвитку через упорядкування та стратегічне використання культурних наративів, що об'єднують матеріальну й нематеріальну спадщину, локальні традиції та цінності. Замість окремих об'єктів спадщини програма визнає цілісні наративні одиниці – історії, які розкривають унікальність регіону через призму переданих у спадок ремесел, архітектури, природних ландшафтів, фольклору, мистецтва та повсякденного життя [53].

На відміну від включення до списку Світової спадщини чи надання статусу об'єкта культурної цінності, що передбачають офіційне визнання та посилену охорону спадщини, програма Japan Heritage не має на меті запровадження нових регуляцій для збереження чи додаткового юридичного захисту об'єктів. Її головна ціль полягає у відновленні життєздатності місцевих громад через поєднання наративів, територій та елементів культурної спадщини й активне використання їх як цілісного простору культурної ідентичності та розвитку.

Юридичною основою для програми Japan Heritage є Закон про охорону культурних властивостей, ухвалений у 1950 році, що став ключовим інструментом сучасної державної політики збереження національного культурного надбання Японії [54]. Протягом наступних десятиліть до закону неодноразово вносилися зміни, які розширили його охоплення – від архітектурних об'єктів до нематеріальної спадщини, культурних ландшафтів і традиційних практик. Концепції повторного використання, туристичної

інтеграції та цифрової підтримки збереження переважно впроваджуються через спеціалізовані програми, такі як Japan Heritage.

Паралельно з базовим законодавством, сама програма Japan Heritage функціонує в межах певних внутрішніх актів, основними є: Керівні принципи впровадження сертифікації та оцінювання «Спадщини Японії» та Про проєкт «Japan Heritage».

Процедура подання заявки на сертифікацію в межах програми Japan Heritage визначає органи місцевого самоврядування (муніципалітети) як єдиних допустимих заявників. Усі заявки подаються до Агентства у справах культури Японії виключно через відповідні департаменти культури префектур або їхні освітні комісії. У разі, коли заявка подається від декількох муніципалітетів у межах однієї префектури (так звана «серіальна модель»), можлива колективна подача або делегування прав заявника відповідному префектурному органу. Такий підхід забезпечує вертикальну координацію між різними рівнями управління та гарантує відповідність наративу програми регіональній політиці у сфері культури.

Для того щоб регіональна ініціатива могла претендувати на отримання статусу Japan Heritage, вона повинна відповідати принаймні одному з шести встановлених державою критеріїв. До таких належать: наявність затвердженого плану збереження та використання культурних цінностей або стратегічної історико-культурної концепції; реалізація програми з підтримки історичного середовища; включення об'єкта до переліку всесвітньої спадщини або його присутність у попередніх кандидатурах на внесення до такого списку; а також офіційне визнання муніципального плану відповідно до закону про просування культурного туризму. Якщо культурні об'єкти, що згадуються у заявці, не є складовими частинами заявленого наративу, ініціатива не підлягає розгляду. Така система попереднього відбору виконує функцію фільтру якості, забезпечуючи відповідність проєктів стратегічним та управлінським стандартам культурної політики Японії. Подані документи розглядаються експертним

комітетом, і на основі визначених критеріїв здійснюється оцінювання, за результатами якого кандидатура регіону може бути офіційно схвалена для включення до програми [55, с. 2-7].

У документі, що описує основу програми, оприлюдненому Агентством у справах культури Японії у 2015 році, зазначалося, що стратегічною метою є створення географічно збалансованої мережі культурних наративів по всій державі, яка б дозволила туристам вільно мандрувати між різними регіонами. Водночас, щоб зберегти силу бренду Japan Heritage, було встановлено обмеження на кількість сертифікованих об'єктів. Орієнтиром слугувала цільова позначка у приблизно 100 об'єктів до 2020 року – року, на який було заплановано проведення Олімпійських та Паралімпійських ігор у Токіо [56, с. 5]. У період з 2015 до 2020 року щороку статус Japan Heritage отримували від 13 до 21 історії, а після досягнення загальної кількості у 104 сертифікованих наративи подальша сертифікація нових об'єктів була тимчасово призупинена, дані наведені в таблиці 2.1.

Табл. 2.1

Кількість сертифікованих об'єктів Japan Heritage («Спадщина Японії») за період з 2015 р. по 2020 р. [57]

Категорія / Рік	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Усього
Регіональний тип	7	4	6	4	5	8	34
Серіальний тип – кілька муніципалітетів	7	12	6	7	5	7	44
Серіальний тип – кілька префектур	3	4	5	2	4	8	26
Усього	17	20	17	13	16	21	104

У брошурі Japan Heritage («Спадщина Японії») окреслено три напрямки проекту:

- розуміння культурних цінностей, розкиданих по всьому регіону, та оформлення їхніх історій;
- комплексний розвиток та використання всього регіону;
- активна, стратегічна та ефективна комунікація як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні [58, с. 2].

Якщо описувати практичні механізми реалізації програми Japan Heritage, то слід виокремити п'ять основних напрямів, які підтримуються Агентством у справах культури Японії через фінансування з фондів на розвиток культури та використання культурних ресурсів. Зокрема, йдеться про: підготовку фахівців і менеджерів проєктів на місцях, поширення інформації та просвітницьку діяльність щодо сертифікованих об'єктів, дослідницьку роботу та створення цифрового й мультимедійного контенту, інфраструктурне облаштування та адаптацію територій до відвідування та підвищення привабливості окремих складових об'єкта (пам'яток, ландшафтів, ремесел тощо). Усі ці заходи фінансуються в рамках державної політики стимулювання культурної активності на місцевому рівні.

Прикладом фінансування проєкту в межах програми Japan Heritage є діяльність організації Ради з просування Japan Heritage «Історія шовкової столиці» у місті Хатіодзі, Токіо. Згідно з офіційним переліком рішень на 2022 рік, ця організація отримала: 13 мільйонів єн у межах культурно-мистецької субсидії та 15,05 мільйона єн у межах субсидії на використання культурних ресурсів [59]. За рахунок фінансування реалізовується підготовка гідів, а саме проведення навчальних курсів для 30 волонтерів, які працюють на об'єктах культурної спадщини, зокрема на руїнах замків Хатіодзі та Такіяма, у краєзнавчому музеї та на горі Такао, серіалізовані культурні виступи – покази традиційного мистецтва ханамачі (кварталів гейш), включно з їх виступами на фестивалях, у громадських просторах та культурних центрах та інші [60].

Створення цифрового й мультимедійного контенту є основоположним елементом програми. На офіційному англomовному порталі Japan Heritage –

Japan Travel реалізовано підхід до популяризації культурної спадщини через інтерактивні засоби, що роблять спадщину доступною для широкої аудиторії з орієнтацією на іноземного відвідувача [61]. Представлено структуру наративів, де кожен сертифікований об'єкт або історичний маршрут описується як історія, що поєднує декілька пам'яток, традицій і локацій у єдину культурну концепцію. Кожна історія супроводжується якісними візуальними матеріалами – фотографіями, картами, короткими відео, а також містить рекомендації щодо оптимального часу відвідування кожного з об'єктів, що створює комфортні умови для туристичного планування та підвищує привабливість маршруту.

Хоча ініціатива Japan Heritage першочергово орієнтована на міжнародну популяризацію культурної унікальності Японії та формування її позитивного іміджу за кордоном, окремі складові програми мають виразно внутрішній вектор. Зокрема, з метою підвищення обізнаності та зацікавлення громадськості у межах програми було офіційно встановлено 13 лютого як «День спадщини Японії» – символічну дату для привернення уваги до національного надбання серед самих японців. у цей день реалізуються різні ініціативи, що мають зацікавити громадськість, наприклад «Симпозіум до Дня спадщини», що проводився у Токіо, під час заходу провідні культурні діячі, музиканти та амбасадори Japan Heritage презентують національні наративи спадщини через виступи, мистецькі колаборації та публічні дискусії [62].

Таким чином, Japan Heritage є не просто культурною ініціативою, а системною державною політикою, що поєднує юридичне регулювання, інституційне управління, цифрову інфраструктуру, освітню інтеграцію та міжнародну координацію. Вона демонструє, як культурна спадщина може бути перетворена зі статичного об'єкта охорони на динамічний інструмент сталого розвитку й соціальної згуртованості.

Отже, обидві моделі публічного управління культурною спадщиною демонструють ефективність балансу між правовими механізмами, програмними інструментами та широкою участю громадськості. Завдяки стратегічним

документам, інтегрованим фінансовим інструментам і гнучкій інституційній архітектурі, держава створює сприятливі умови для збереження як матеріальної, так і нематеріальної спадщини. Це дозволяє не лише зберігати національне надбання, а й використовувати його як ресурс розвитку, освіти, туризму й національної єдності.

2.2. Особливості регулювання процесів збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини на місцевому рівні (на прикладі Французької Республіки та Італійської Республіки)

Франція має одну з найрозвиненіших систем охорони культурної спадщини у Європі, у якій значну роль відіграють місцеві ініціативи.

Однією з найуспішніших є Les Plus Beaux Villages de France («Найгарніші села Франції») – незалежна асоціація, яка виникла у 1982 році за ініціативи мера села Collonges-la-Rouge (департамент Коррез). Від самого початку ініціатива була покликана захищати архітектурну, культурну та ландшафтну спадщину французьких сіл, що перебували під загрозою демографічного занепаду чи втрати автентичності. Важливо, що ця ініціатива від самого початку формувалась у партнерстві з громадськістю та муніципальними органами – саме тому її можна розглядати в межах публічного управління на місцевому рівні.

Правове регулювання діяльності асоціації визначено статутом, який окреслює процедури ухвалення рішень, порядок набуття та втрати статусу, а також засади співпраці з місцевими органами влади. Асоціація працює як громадська організація за французьким законодавством 1901 року про некомерційні об'єднання, однак її діяльність інтегрована в місцеві та регіональні плани розвитку, особливо у сфері туризму, просторового планування та спадщини [63].

Процедура відбору сіл до мережі «найгарніших» передбачає подання заявки муніципалітетом, проходження кількох етапної оцінки експертами асоціації, а також підтвердження внаслідок обговорень Муніципальної ради. Усі

ці етапи зафіксовано в офіційному Dossier d'instruction («Дос'є для розгляду»), який виконує функцію внутрішнього регламенту асоціації та затверджений її керівними органами відповідно до процедури, передбаченої статутом. У документі передбачено, що село, яке бажає увійти до мережі, повинне мати щонайменше два об'єкти, занесені до національного переліку пам'яток (Monuments Historiques), та підтверджену архітектурну, урбаністичну й пейзажну цілісність [64, с. 1].

Оцінювання відбувається за комплексними критеріями, які включають понад 30 позицій, розподілених на чотири групи: історія та архітектурні якості села, зусилля з розвитку, захист природної спадщини та прийом та розвиток. Зокрема, серед критеріїв – наявність регламенту з охорони ландшафтів, якість реставрації фасадів, відсутність візуального шуму (реклами, електронних мереж), організація туристичних маршрутів та механізми взаємодії з жителями [65].

Окрім критеріїв відбору, села, які здобули статус «найгарніших», зобов'язані дотримуватись Хартії якості спадщини та, яка є своєрідною угодою між Асоціацією та муніципалітетом. Цей документ є обов'язковим до підписання для кожного села й закріплює принципи сталого управління культурною спадщиною, відповідального туризму, захисту довкілля, збереження архітектурної автентичності та інтеграції місцевих громад до процесів прийняття рішень. Зокрема, Хартія зобов'язує муніципалітет забезпечити цілісну політику збереження та розвитку спадщини, що передбачає аналіз стану об'єктів, планування реставраційних заходів і визначення пріоритетів, тобто виконує функцію стратегічного інструмента місцевої політики [66, с. 1-5].

У практичному вимірі, участь муніципалітетів у програмі Les Plus Beaux Villages de France означає включення культурної спадщини до місцевого планування, у тому числі до Plan Local d'Urbanisme, зон охорони архітектурної спадщини, а також дотримуються чинних норм охорони спадщини, що передбачають співпрацю з Directions régionales des affaires culturelles

(«Регіональні управління з питань культури») – регіональними представництвами Міністерства культури Франції. У випадку, коли село має об'єкти, занесені до реєстру пам'яток, або розташоване в охоронних зонах, реставраційні та інфраструктурні роботи підлягають погодженню з архітекторами державного відомства (Architectes des Bâtiments de France) відповідно до національного законодавства.

Більшість муніципалітетів отримують доступ до фінансування з боку регіональних рад (Conseils régionaux), департаментів, а іноді й національних програм, зокрема Plan France Relance або Mission Vern. Наприклад, село Сен-Сірк-Лапопі отримувало фінансування на реставрацію будівель завдяки участі у програмі [67]. Такий підхід дозволяє залучати більше різноманітних ресурсів для розвитку громади, але основним джерелом ініціативи є за рахунок обов'язкового внеску кожного муніципалітету – члена, який становить від 1200 до 4800 євро на рік .

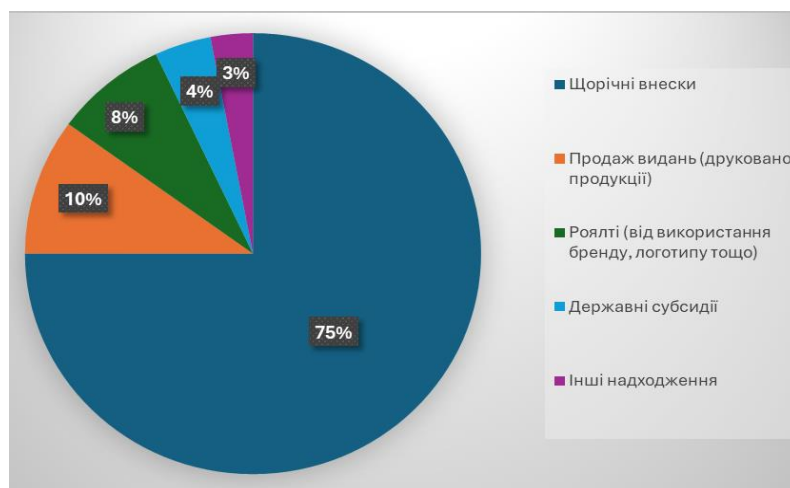

Рис. 2.1. Складові бюджету Les Plus Beaux Villages de France [68]

Моніторинг виконання стандартів Les Plus Beaux Villages de France здійснюється у формалізованій системі інспекцій, які проводяться кожні шість років відповідно до положень Charte qualité patrimoniale et environnementale. У рамках перевірки інспекційна комісія, що складається з архітекторів, істориків і представників державних інституцій, проводить аудити на місцях, оцінюючи як

збереження матеріальної спадщини, так і розвиток інфраструктури, екологічні показники, туристичний тиск і рівень залучення громади. При виявленні відхилень село отримує офіційне попередження та план дій на корекцію. Якщо вимоги не виконуються, звання «найгарнішого села Франції» може бути остаточно відкликано [66].

Таким чином, *Les Plus Beaux Villages de France* демонструє локалізовану, але глибоко інтегровану модель публічного управління спадщиною, в якій поєднуються формалізовані критерії сертифікації, постійний моніторинг, підтримка з боку держави, дотримання екологічних стандартів, участь громад і стратегічна орієнтація на довготривалий розвиток.

Італія є державою з одним із найбагатших у Європі наборів об'єктів культурної спадщини, велика частина яких розташована не в мегаполісах, а в малих історичних містечках. Саме тому на місцевому рівні одним із ключових інструментів збереження спадщини стала ініціатива «*I Borghi più belli d'Italia*» («Найкрасивіші села Італії»), яка була впроваджена у 2002 році в межах Національної асоціації італійських муніципалітетів (ANCI) як відповідь на демографічний занепад малих міст та ризики втрати культурного багатства. Її метою визначено підтримку, охорону та просування історичних, архітектурних, ландшафтних і соціокультурних характеристик таких поселень як цілісних структур спадщини [69].

Ініціатива вписується у рамки децентралізованої культурної політики, передбаченої Конституцією Італії (ст. 9, 114 та 117) та Кодексом культурної та ландшафтної спадщини (*Codice dei beni culturali e del paesaggio*), ухваленого 2004 року та неодноразово оновлюваного [70]. Згідно з цим кодексом, саме регіональні й місцеві органи влади мають повноваження щодо управління культурними об'єктами, розробки програм збереження й підтримки, а також взаємодії з громадськими асоціаціями. Таким чином, модель, яку представляє «*I Borghi più belli d'Italia*», є ілюстрацією реалізації на практиці принципів

децентралізованого публічного управління культурною спадщиною в межах національного правового поля.

Інституційно асоціація створена під егідою ANCI, вона має власний статут 2021 року (Statuto), затверджену якісну хартію 2025 року (Carta di Qualità), централізований офіс, регіональні представництва, а також дорадчі комісії. Важливим елементом є те, що хоча сама асоціація є незалежною, її членами є лише муніципалітети, які подають заявки на участь через своїх мерів, при цьому зобов'язуючись дотримуватись ряду адміністративних та стратегічних вимог.

Процедура відбору муніципалітетів до мережі «I Borghi più belli d'Italia» є суворо формалізованою і побудована на принципах прозорості, якості та відповідності сталим стандартам культурного управління. Ключові вимоги до кандидатів детально викладено в офіційному «Переліку критеріїв відбору», який включає як об'єктивні показники – чисельність населення (до 15 тис.), наявність значної кількості історичних будівель, ступінь збереженості архітектурної тканини, демонструвати належну реалізацію політики охорони, підтримки та інтеграції культурної спадщини у місцевий розвиток [71].

Цей процес передбачає інспекційний візит експертної комісії та заповнення анкети з «об'єктивними даними», які включають інформацію про фінансову участь у збереженні об'єктів, наявність архітектурного плану, кількість активних громадських організацій, туристичні потоки тощо. Лише після підтвердження всіх вимог, село отримує статус одного з «Найкрасивіших сіл Італії» на термін максимум до 2 років з можливістю продовження – за умови відповідності щодо вимог.

Серцем регулятивного механізму є «Хартія якості культурної та екологічної спадщини» (Carta di Qualità, 2025), яка встановлює обов'язки не лише у сфері збереження історичної забудови, а й щодо сталого використання територій, екологічної стійкості, енергетичної ефективності та загальної доступності. Зокрема, документ передбачає не тільки реставрацію фасадів історичних будівель у традиційній стилістиці, але й підтримку локальних

культурних ініціатив, відновлення традиційних ремесел і підвищення доступності до середовища для всіх груп населення.

Управління ініціативою здійснюється у форматі партнерства між муніципалітетами та центральною асоціацією. Органи місцевого самоврядування реалізують заходи на місці, тоді як асоціація відповідає за стратегічне планування, моніторинг, міжнародну промоцію й інформаційний супровід. Усі реалізовані ініціативи, що проводяться під брендом асоціації або впливають на її імідж, мають відповідати вимогам Хартії якості, а окремі дії можуть потребувати погодження з дирекцією відповідно до регламенту.

Фінансується проєкт за рахунок внесків учасників членів, зокрема Асоціація також може отримувати пожертви, гранти, внески та фінансування від державних та приватних органів для своєї діяльності відповідно до її статуту [72].

Щорічно Асоціація організовує низку важливих заходів для просування сіл Італії та світу. Серед найважливіших: Вітрильна регата найкрасивіших сіл Італії, яка проводиться щороку в червні в Чефалу (Пансіталія); Національна асамблея найкрасивіших сіл Італії, яка проводиться щороку навесні в іншому селі; велосипедний тур найкрасивішими селами Італії, який проходить у селах Умбрії в серпні; Національний фестиваль найкрасивіших сіл Італії, який проводиться щороку у вересні в іншому місці; Конференція найкрасивіших сіл Середземномор'я.

Також у квітні 2019 року Асоціація найкрасивіших сіл Італії отримала сертифікат ISO 9001 на «послуги, спрямовані на покращення, підтримку та відновлення національної культурної спадщини, пам'яток та пам'яток, а також на просування туризму в муніципалітетах – членах» [69].

Загалом, асоціація «I Borghi più belli d'Italia» демонструє модель ефективного місцевого публічного управління спадщиною, де поєднано стратегічне бачення, активну участь громад, високі стандарти якості та громадську ініціативу. На цьому прикладі можна чітко простежити, як

інструменти культурної політики інтегруються в просторове планування, туризм та сталий розвиток.

Збереження архітектурної спадщини у Німеччині відбувається в межах федеративної системи, де повноваження у сфері культурної політики значною мірою децентралізовані. Основу правового поля становить Закон про охорону пам'яток (Denkmalschutzgesetz), який ухвалюється окремо в кожній федеральній землі (Länder). Хоча основна відповідальність за охорону пам'яток лежить на землях, федеральний уряд також бере участь у збереженні культурної спадщини, особливо коли йдеться про об'єкти національного значення. Це включає фінансування програм з охорони пам'яток та підтримку ініціатив, спрямованих на збереження важливих культурних об'єктів, серед таких зокрема є синагогу в Герліці та собор Святого Петра в Шлезвігу [73]. Наприклад, у землі Північний Рейн-Вестфалія діє власний закон – Denkmalschutzgesetz NRW, який регулює основні моменти діяльності щодо захисту об'єктів культурної спадщини, зокрема процедури визнання об'єктів культурною спадщиною, встановлення охоронних зон та зобов'язання власників щодо збереження пам'яток.

Органи місцевого самоврядування (Gemeinden та Städte) мають ключову роль у реалізації програм охорони спадщини, якщо розглядати далі через призму Denkmalschutzgesetz NRW (2025), саме вони відповідають за ведення кадастрів пам'яток, участь у підготовці місцевих програм захисту, а також узгодження планів з відповідними службами охорони пам'яток, що надає підґрунтя для реалізації власних програм.

Розглядаючи вдалі ініціативи місцевого рівня в Німеччині, то привертає увагу профільне об'єднання громад Deutsche Fachwerkstraße (далі – DFW), або «Німецький фахверковий шлях», створене у 1990 році як міжмуніципальна платформа, що об'єднує понад 100 міст і сіл із характерною фахверковою архітектурою. Основною метою проєкту є збереження й популяризація традиційного будівництва, формування сталих туристичних маршрутів,

підвищення обізнаності громадськості та підтримка локальної економіки через культурну привабливість [74].

Асоціація DFW зареєстрована як неприбуткова організація, у яку можуть вступати лише муніципалітети, які мають значну кількість збереженої історичної забудови у фахверковому стилі. Участь супроводжується дотриманням принципів організації, а також активної участі в культурних програмах та заходах. Зокрема асоціація фінансується за рахунок внесків її учасників.

DFW структурована за вісьмома регіональними маршрутами, що охоплюють різні федеральні землі Німеччини. Розподіл на регіональні маршрути забезпечує узгодженість локальних ініціатив, враховуючи їх конкретні особливості. Загальна діяльність координується через центральні органи управління, включаючи збори представників та маркетинговий комітет. У рамках ініціативи регулярно проводяться спільні фестивалі та культурні заходи, спрямовані на популяризацію фахверкової архітектури та місцевих традицій.

Важливо, що програма не лише спрямована на туристичне просування, а є частиною ширшої стратегії інтеграції культурної спадщини в місцеве планування. Наприклад, у громаді Кауфунген муніципалітет не тільки долучився до урбаністичних програм «Stadtumbau West» та «Lebendige Zentren», які також стосуються збереження культурних пам'яток, а й започаткував систему підтримки власників фахверкових будівель через безвідсоткові позики, угоди з архітекторами на проведення консультацій, а також створення місцевого Центру компетенцій на базі реконструйованої мансардної господарської споруди. Центр функціонує під егідою Fachwerkverein Kaufungen – організації, яка займається консультуванням громадян, навчанням і збереженням традиційної забудови, залучаючи кошти з регіональних і європейських фондів [75].

Іншим важливим елементом є Fachwerk-Triennale – масштабна ініціатива, яка проводиться раз на три роки. Метою проекту є поєднання традиційної фахверкової культури з інноваційним міським розвитком. Особлива увага приділяється подоланню викликів, що постають перед фахверковими містами у

зв'язку з демографічними змінами, глобалізацією та кліматичними загрозами. Дана ініціатива майданчиком для демонстрації практичних рішень і стратегій адаптації, вона спрямована на об'єднання зусиль муніципалітетів, урбаністів, громадськості й фахівців у збереженні фахверкової спадщини у суспільстві, що активно зазнає змін [76].

Отже, у сфері охорони культурної спадщини важливим чинником виступає не лише її збереження, а й раціональне використання у поєднанні з розвитком навколишнього середовища. При цьому особливого значення набувають моделі міжмуніципального співробітництва, засновані на спільному історико-культурному контексті. Об'єднання громад навколо об'єктів спадщини зі спільними характеристиками створює умови для ефективного використання потенціалу територій, реалізації спільних ініціатив, обміну кращими практиками та знаннями. Такий підхід трансформує охорону спадщини з потенційно витратного напрямку бюджетної політики у чинник економічного стимулювання та сталого місцевого розвитку.

2.3. Оцінка реалізації державної політики у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини в Україні

Основними нормативно-правовими актами у зазначеній сфері є Конституція України, Закони України «Про музеї та музейну справу», «Про охорону культурної спадщини», «Про культуру», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про Національний архівний фонд та архівні установи», «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» [77].

Конституція України визначає збереження спадщини як обов'язок кожного громадянина та держави, задаючи вектор усієї галузевої політики [78]. Базовим галузевим актом є Закон України «Про охорону культурної спадщини» 2000 р., який регулює правові, організаційні, соціальні та економічні відносини у сфері охорони культурної спадщини з метою її збереження, використання об'єктів

культурної спадщини у суспільному житті, захисту традиційного характеру середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь [79].

Відповідно до законодавства України, об'єкт культурної спадщини – це визначне місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти (об'єкти підводної культурної та археологічної спадщини), інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність.

Щодо охорони культурної спадщини, то законом вона визначається як система правових, організаційних, фінансових, матеріально-технічних, містобудівних, інформаційних та інших заходів з обліку (виявлення, наукове вивчення, класифікація, державна реєстрація), запобігання руйнуванню або заподіяння шкоди, забезпечення захисту, збереження, утримання, відповідного використання, консервації, реставрації, ремонту, реабілітації, пристосування та музеєфікації об'єктів культурної спадщини.

Основним програмним документом, що регулює діяльність у сфері культури, зокрема в сфері охорони та збереження культурної спадщини, є «Стратегія розвитку культури в Україні на період до 2030 року». Стратегія є документом середньострокового планування державної політики, що містить аналіз поточного стану справ у сфері культури, структурує та узагальнює основні проблеми, виклики і тенденції, на основі яких визначає цілі, пріоритети та завдання державної політики у сфері культури на період до 2030 року.

В умовах воєнного стану ухвалило низку спеціальних актів, що деталізують порядок забезпечення об'єктів культурної спадщини:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.2022 № 1342 затвердила Порядок проведення окремих видів робіт на об'єктах культурної спадщини в умовах воєнного стану. Цей Порядок визначає механізм оперативного

реагування виконавчих органів влади різних рівнів, спрямований на ліквідацію наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням об'єктів культурної спадщини. Цей Порядок поширюється на протиаварійні, невідкладні консерваційні та ремонтні роботи на об'єктах культурної спадщини, які пошкоджені внаслідок воєнних дій [80].

- Наказ Міністерства культури та інформаційної політики від 28.06.2023 № 349, що затверджує «Методичні рекомендації щодо роботи закладів культури на підконтрольній Україні території з урахуванням безпеки відвідувачів», які визначають рекомендації щодо роботи закладів культури на підконтрольній Україні території в умовах воєнного стану з метою якісного надання культурних послуг та сприяння забезпеченню належного рівня безпеки працівників та відвідувачів закладів культури, зокрема також визначає деякі моменти щодо евакуації матеріальних та культурних цінностей [81].

Крім того, 25 лютого 2025 р. Верховна Рада ратифікувала Нікосійську конвенцію Ради Європи (Закон № 4261-IX), що має на меті запобігання та боротьбу з незаконним обігом та знищенням культурних цінностей [82]. Для імплементації Конвенції планується внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України [83].

Серед профільних органів публічного управління, що реалізують державну політику у сфері охорони культурної спадщини, варто відмітити Департамент захисту та збереження культурної спадщини МКСК.

Основні функції, покладені на відповідний підрозділ у сфері охорони культурної спадщини, охоплюють як стратегічне планування, так і практичну реалізацію державної політики. Насамперед йдеться про формування політичних рішень на основі всебічного аналізу стану у суміжних сферах, включаючи збереження матеріальної й нематеріальної спадщини, розвиток музейної справи, захист національної пам'яті та регулювання міжнародного обігу культурних цінностей. Як зазначається на сайті Міністерства культури та стратегічних комунікацій, завданням Департаменту є «формування державної політики на

основі постійного аналізу стану справ у сферах охорони культурної спадщини ... та розвитку міжнародного співробітництва» [84].

Крім цього, структура відповідає за здійснення моніторингу та аналіз ефективності реалізованих рішень у сфері своєї компетенції. Це передбачає регулярне оновлення політик, їх коригування відповідно до виявлених викликів і підготовку пропозицій щодо їх удосконалення. Значна частина повноважень стосується правового забезпечення галузі. Йдеться про розроблення законодавчих ініціатив та підзаконних актів, що мають на меті створення сучасної нормативної бази для ефективного функціонування системи охорони спадщини, зокрема у частині музейної справи та транскордонного переміщення культурних цінностей. Окремим напрямом зобов'язань Департаменту є охорона об'єктів всесвітньої спадщини.

Не менш значущим є облікова діяльність, серед якої ведення Державного реєстру нерухомих пам'яток України, включаючи оновлення даних та внесення нових об'єктів, що дозволяє здійснювати облік культурної спадщини на національному рівні відповідно до принципів збереження, прозорості та відповідальності [84].

Позитивні тенденції щодо збереження та охорони культурної спадщини в Україні є архівна справа. На даний момент основним успішним напрямом є оцифрування Національного архівного фонду України, лише за 2024 рік державними архівами та їх партнерами було оцифровано 477441 одиниць зберігання [85]. Це було реалізовано за допомогою активної співпраці Державної архівної служби України з різними партнерами, зокрема найбільший вклад внесла неприбуткова організація «FamilySearch». Втрати документальної частини Національного архівного фонду від початку збройної агресії Російської Федерації проти України становили майже всі колекції фонду Державного архіву Луганської області, Донецької області, Автономної республіки Крим у місті Сімферополь і Державного архіву міста Севастополя та приблизно 40 % фондів Державного архіву Херсонської області, тож розуміючи такі ризики

усвідомлюється важливість, зокрема і відтворення різними методами культурних об'єктів [86].

Серед ініціатив щодо збереження культурної спадщини також існував Проєкт «Велика Реставрація» започаткований у 2021 році та мав бути реалізований до 2023 року. Програма передбачала протиаварійні роботи, реставрацію та відновлення культурних пам'яток на території України. Серед результатів його реалізації на кінець 2021 року:

- 100% готовність об'єктів – 40% (13 проєктів);
- 99 – 80% готовність об'єктів – 13% (4 проєкти);
- 79 – 60% готовність об'єктів – 10% (3 проєкти);
- 59 – 40% готовність об'єктів – 18% (6 проєктів);
- 10 – 39% готовність об'єктів – 21% (7 проєктів) [87].

Ініціатива не була повноцінно реалізована у зв'язку з початком збройної агресії Російської Федерації проти України та відповідним переведенням всіх видатків розвитку на зміцнення обороноздатності держави і забезпечення функціонування критичної інфраструктури [77].

Серед проєктів місцевого рівня варто відмітити проєкт «Camino Podolico», що є культурно-пізнавальним та паломницьким маршрутом з Вінниці до Кам'янця-Подільського через Бар за моделлю Шляхів святого Якова, які проходять через усю Європу та ведуть до міста Сантьяго-де-Компостела в Іспанії. Цей проєкт є офіційним учасником культурного маршруту Ради Європи «Паломницькі шляхи до Сантьяго-де-Компостела». Маршрут на сьогодні поєднує 14 точок Вінницької та Хмельницької областей [88]. Завдяки цій ініціативі зростає туристична привабливість маловідомих культурних об'єктів, що дозволяє не лише збільшити кількість відвідувачів, а й забезпечити більш стабільну підтримку, обслуговування та розвиток цих пам'яток.

Маршрут Camino Podolico

1. Вінниця
2. Гнівань
3. Браїлів
4. Жмеринка
5. Северинівка
6. Бар
7. Ялтушків
8. Віньківці
9. Зіньків
10. Маліївці
11. Дунаївці
12. Маків
13. Кам'янець-Подільський

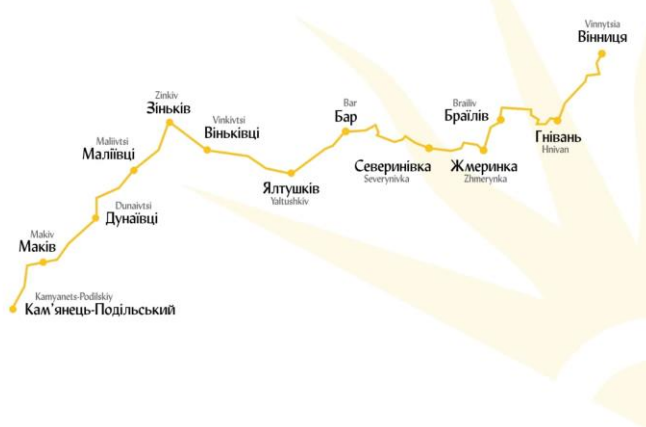

Рис. 2.2. Паломницькі шляхи до Сантьяго-де-Компостела [89]

Державна система охорони культурної спадщини діє як трирівнева вертикаль, яка прямо впливає з чинного Закону «Про охорону культурної спадщини». Національний рівень представлений спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади (нині МКСК), що формує політику, веде Державний реєстр і затверджує нормативи. Регіональний рівень охоплює орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим, обласні, Київську та Севастопольську державні адміністрації, які через свої підрозділи здійснюють нагляд за пам'ятками та пропонують їх до Реєстру. Локальний рівень забезпечують виконавчі органи сільських, селищних і міських рад, відповідальні за утримання пам'яток комунальної власності й подання нових об'єктів на облік.

Одним з механізмів фінансування проєктної роботи забезпечує УКФ: у лоті «Культурна спадщина», наприклад у 2024 році підписано 24 грантові угоди серед яких «Культурна спадщина Сатанова. 3D-loading» та «Відродження традицій Барської кераміки v. 3.0» [90].

Офіційний моніторинг втрат і стану об'єктів спирається на три цифрові інструменти. По-перше, це сам Державний реєстр нерухомих пам'яток України, відкритий на порталі МКСК та, який також реалізований через кабінет

e-ramiatka.gov.ua. Загалом Державний реєстр нерухомих пам'яток України містить перелік об'єктів культурної спадщини, які держава офіційно бере під охорону. Такі об'єкти визначають незалежно від форм власності, відповідно до їхньої археологічної, естетичної, етнологічної, історичної, мистецької, наукової чи художньої цінності. Після внесення до реєстру об'єкти культурної спадщини набувають статусу пам'яток. МКСК повідомило, що станом на 2 травня 2025 р. пошкоджено або зруйновано 1 482 пам'ятки культурної спадщини та 2 302 об'єктів культурної інфраструктури [2]. Верифікований список ЮНЕСКО на 16 квітня 2025 р. підтверджує 485 ушкоджених культурних сайтів [3].

Отже, останнім часом державна політика активізувалась у сфері збереження культурної спадщини, що формує підґрунтя для подальшого будівництва державної політики у цьому напрямку – особливо важливому в умовах воєнних загроз.

Висновки до Розділу 2

Проведений аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини дозволяє окреслити ключові підходи, тенденції та виклики в організації ефективної політики у цій сфері. Зарубіжні приклади засвідчують, що успішне збереження спадщини потребує цілісної державної стратегії, законодавчого забезпечення, фінансових стимулів, горизонтальної та вертикальної координації, а також активного залучення місцевих громад.

У випадку Ірландії особливо показовим є поєднання гнучкої нормативно-правової бази з різноплановими інструментами фінансування та залучення, а також врахування викликів кліматичних змін. Японія, своєю чергою, запропонувала інноваційну модель, яка спирається на культурні наративи як основу для стратегічного розвитку та формування регіонального бренду, водночас поєднуючи диджиталізацію, туризм і освіту.

Досвід Франції, Італії та Німеччини показує, що місцевий рівень може стати дієвим простором для реалізації публічної політики у цій сфері. Через чіткі стандарти якості, внутрішній контроль і участь громад ці держави забезпечують не лише збереження, а й повторне, адаптивне використання культурного ресурсу в інтересах довготривалого розвитку. Важливу роль відіграє міжмуніципальне співробітництво, що базується на об'єднанні територій зі спільною архітектурною чи історичною спадщиною.

У порівнянні з цим, Україна сформувала нормативне поле та інституційну структуру, яка потенційно здатна реалізовувати політику охорони культурної спадщини, однак її ефективність на практиці залишається обмеженою через воєнний стан, недостатнє фінансування та фрагментованість дій. Проте навіть в умовах війни реалізуються важливі ініціативи з цифровізації архівів, запуску локальних маршрутів культурного туризму, підтримки з боку міжнародних партнерів і поетапної адаптації нормативної бази до вимог європейського простору.

Отже, лише комплексна модель, яка поєднує законодавчі засади, програмну підтримку, міжвідомчу координацію, місцеву автономію й участь громади – здатна забезпечити ефективну охорону культурної спадщини як ресурсу розвитку, національної ідентичності та сталого майбутнього. Україна має потенціал для адаптації цих підходів, водночас враховуючи власні виклики, контекст і можливості.

РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ ТА ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

3.1. Запровадження найкращих практик у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини на державному та місцевому рівні в Україні

Для забезпечення повноцінного аналізу державних механізмів охорони культурної спадщини доцільним є порівняльне дослідження відповідних підходів, які реалізують Україна, Ірландія та Японія. Основними критеріями порівняння виступають нормативно-правова база, інституційна архітектура, фінансово-програмні механізми, цифрові платформи та управління ризиками.

Нормативно-правова база у сфері охорони культурної спадщини України формується навколо Закону «Про охорону культурної спадщини» (2000), який регулює відносини у сфері збереження, використання та захисту культурної спадщини. Крім цього, державну політику спрямовує Стратегія розвитку культури в Україні до 2030 року, затверджена Кабінетом Міністрів України, що визначає основні пріоритети, серед яких – модернізація управлінських механізмів та наповнення та розбудова цифрової інфраструктури у сфері культурної спадщини. Водночас законодавство України охоплює нематеріальну спадщину через міжнародні зобов'язання, зокрема ратифікацію Нікосійської конвенції Ради Європи у 2025 році (Закон України № 4261-ІХ від 25.02.2025) та Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини перед цим [91]. Серед мінусів українського законодавства у цьому напрямку в порівнянні з іншими державами є те, що Україна не має спеціального закону про охорону НКС, що призводить до правової невизначеності, не дивлячись на прийняті конвенції.

Щодо Японії та Ірландії, то нормативно-правове забезпечення цих держав базується на тих же самих принципах і містить схожі положення. Відмінним є стратегічне планування, зокрема стратегія Ірландії, яка охоплює більше положень та документів, що її супроводжують, але щодо України, то важливо враховувати, що її було прийнято лише в 2025 році і її положення можуть розширюватись.

Інституційна архітектура державного управління у сфері охорони культурної спадщини в Україні має трирівневу структуру. Центральний рівень представлений МКСК, яке відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини» забезпечує формування та реалізацію державної політики, веде Державний реєстр нерухомих пам'яток України, затверджує облікову документацію та здійснює загальний нагляд. На регіональному рівні функції покладено на обласні державні адміністрації або військові адміністрації, які координують реалізацію охоронних заходів, здійснюють погодження робіт і контроль за дотриманням законодавства. Локальний рівень управління реалізують органи місцевого самоврядування, які відповідають за збереження об'єктів місцевого значення, забезпечення охоронних заходів на територіях громад. Також існують підрозділи в упорядкуванні МКСК, що займаються реалізацією цього напрямку, а саме Науково-методична рада з питань охорони культурної спадщини та Департамент захисту та збереження культурної спадщини.

Перевага зарубіжного досвіду порівняно з вітчизняним полягає у більш активній залученості профільних державних органів, які керують політикою у цій сфері та/або надають консультативні послуги. В Ірландії центральну координацію здійснює Department of Housing, Local Government and Heritage спільно з Heritage Council, останній відіграє роль незалежного консультативного та координуючого органу. У Японії управлінські функції централізовані в Agency for Cultural Affairs (далі – АСА), яка адмініструє Japan Heritage та

контролює відповідні муніципальні проєкти через префектурні департаменти культури.

Фінансування у сфері збереження культурної спадщини в Україні здійснюється переважно з державного бюджету, що в 2025 році склало 770,8 млн грн., а також через гранти УКФ, які мають обмежений розмір (до 2 млн грн) і не здатні повністю покривати великі за масштабом проєкти, загальний бюджет цієї програми становить 43 млн грн [92].

Серед вивченого досвіду варто виділити Ірландію, яка володіє різноплановою системою грантів (BHIS, HSF, CMF), що дозволяє ефективно фінансувати різні за складністю реставраційні роботи, гранти різні за обсягом та умовами, зокрема деякі з обов'язковим співфінансуванням на місцевому рівні.

Цифрові платформи України, такі як e-ramiatka.gov.ua, забезпечують оперативний доступ до реєстру нерухомих пам'яток, але ініціатив, щодо популяризації цих об'єктів на загальнодержавному рівні відсутні, лише локальні ініціативи. Водночас Ірландія має схожий проєкт, але він є більш функціональним та інформативним, зокрема інтегрує водночас декілька джерел до нього. У напрямку популяризації культурної спадщини ефективним є досвід Японії, де реалізується спеціалізована програма, що поєднує різні механізми, основним з яких є представлення об'єктів через цифрові ресурси.

Щодо управління ризиками, Україна активно застосовує механізми екстреного реагування в умовах війни, але не має системних документів щодо кліматичних ризиків. Водночас Ірландія впровадила комплексні плани адаптації до кліматичних загроз, що забезпечує значно кращу підготовку до надзвичайних ситуацій.

Таким чином, державні моделі охорони спадщини Ірландії та Японії в окремих моментах демонструють більш системний підхід, з інтегрованими фінансовими інструментами, цифровими платформами та стратегіями ризик-менеджменту, що може стати позитивним прикладом для розвитку відповідних механізмів в Україні.

Дослідження місцевого рівня управління культурною спадщиною дозволяє краще зрозуміти практичні аспекти реалізації державної політики на конкретних територіях. Аналіз порівнює досвід України з аналогічними ініціативами у Франції, Італії та Німеччині за такими критеріями: інституційна структура, фінансування, механізми залучення громад та цифрові платформи.

Інституційна структура місцевого рівня управління в Україні зосереджується на виконавчих органах місцевих рад, які відповідають за збереження та популяризацію пам'яток. Прикладом ефективного місцевого управління в цій сфері є проєкт «Camino Podolico», що охоплює культурно-пізнавальний маршрут через Вінницьку та Хмельницьку області, який реалізується місцевими радами у співпраці з Радою Європи та громадськими організаціями [93].

Французький досвід представлений асоціацією «Les Plus Beaux Villages de France», яка співпрацює з муніципалітетами та регіональними радами. Важливу роль у цьому процесі відіграють регіональні департаменти культури (DRAC), які забезпечують експертну підтримку та консультації з питань реставрації та охорони спадщини.

В Італії місцевий рівень управління спадщиною реалізується через асоціацію «I Borghi più belli d'Italia», яка діє під егідою Національної асоціації італійських муніципалітетів. Муніципалітети, такі як Суверето у Тоскані та Кастельмеццано у Базилікаті, тісно співпрацюють з регіональними структурами Міністерства культури та залучають громадські організації до процесів управління.

Німецький приклад охоплює міжмуніципальну платформу «Deutsche Fachwerkstraße», що включає понад 100 міст та сіл. Важливу роль у реалізації місцевих ініціатив мають муніципальні ради, які залучені до організації регулярних фестивалів та виставок у межах Triennale, що проходить кожні три роки для популяризації та збереження фахверкових будівель.

Фінансові механізми та стимули в Україні на місцевому рівні мають значні обмеження, враховуючи незначний обсяг фінансування сектору культури. Проте, існують приклади місцевого співфінансування, такі як у випадку Camino Podolico, що фінансується місцевими громадами та міжнародними партнерами, зокрема Радою Європи.

У Франції місцеві ініціативи підтримуються через спеціалізовані державні та регіональні фонди, такі як Plan France Relance та Mission Vern, але в більшості ініціатива реалізується саме за рахунок внутрішніх внесків учасників. Італійська та німецька ініціативи фінансується за тим же принципом.

Цифрові платформи та залучення громадськості в Україні представлені переважно окремими проєктами, такими як «Культурна спадщина Сатанова. 3D-loading», що використовують сучасні VR-технології для популяризації місцевої спадщини (Український культурний фонд (далі – УКФ), 2024).

Франція активно використовує інтегровані цифрові платформи, як-от вебсайт «Les Plus Beaux Villages», для промоції спадщини та залучення туристів. В Італії аналогічні функції виконує цифрова платформа асоціації «I Borghi più belli d'Italia», що надає туристичну інформацію, інтерактивні мапи та віртуальні тури муніципалітетами. Німеччина має інтерактивну платформу Deutsche Fachwerkstraße, яка включає детальний опис залучених об'єктів громад, ініціативи та рекомендовані маршрути.

Таким чином, порівняння досвіду в сфері охорони культурної спадщини на місцевому рівні демонструє, що успішні практики Франції, Італії та Німеччини характеризуються стабільною фінансовою підтримкою, активним використанням цифрових технологій та ефективним об'єднанням громад із спільною метою. Врахування цих аспектів може суттєво покращити місцевий рівень управління спадщиною в Україні.

Отже, проведене порівняльне дослідження дозволяє не лише виявити сильні сторони та недоліки української моделі, а й окреслити напрями для її вдосконалення. Інтеграція успішних міжнародних практик в українські реалії

повинна супроводжуватися міжвідомчою координацією, активною залученістю громад та розвитком ефективних механізмів реалізації публічного управління у цій сфері.

3.2. Напрями удосконалення державної політики у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини в Україні

У результаті аналізу зарубіжного та вітчизняного досвіду визначено низку пропозицій, що можуть покращити механізми збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини в Україні.

Необхідно покращити нормативно-правове забезпечення відповідно до сучасних викликів та міжнародних стандартів у сфері охорони культурної спадщини. На сьогодні законодавство України залишається фрагментарним і містить низку суперечностей, що ускладнює ефективне управління об'єктами спадщини. Зокрема, відсутній окремий закон про охорону нематеріальної культурної спадщини, що створює прогалину в цьому напрямку у порівнянні з матеріальною, тому необхідно створити закон із відповідною назвою або розширити положення наявного «Про охорону культурної спадщини». У нових положеннях зазначити класифікацію носіїв нематеріальної культурної спадщини та механізми їх захисту.

Доцільним є розроблення стратегії щодо адаптації до змін клімату у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини на основі досвіду Ірландії. Серед положень, які могли б бути там зазначені – обов'язкова процедура оцінки впливу кліматичних змін на об'єкти культурної спадщини під час підготовки регіональних стратегій розвитку. Зокрема, її основним елементом було б визначення ступеня вразливості кожного об'єкта спадщини до кліматичних загроз з урахуванням типу об'єкта, його технічного стану, географічного розташування та експозиції до ризиків.

Рекомендовано передбачити створення національного реєстру об'єктів спадщини, чутливих до змін клімату, з одночасною інвентаризацією пам'яток, розташованих у зонах високого ризику, наприклад, у прибережних районах, заплавах річок або зонах з активними процесами ерозії. Це дозволить не лише планувати превентивні заходи, а й оптимізувати ресурсне забезпечення реставраційних і консерваційних утручань. Також важливо на рівні стратегії визначити, які саме кліматичні ризики є актуальними для України, зокрема, підвищення середньорічної температури, частіші посухи, інтенсивні опади та підтоплення, і вже на цій основі формулювати плани адаптації для кожного типу культурної спадщини.

У стратегії має бути також передбачено розбудову інституційної спроможності через навчання фахівців, керуючих об'єктів та представників громад щодо методів зниження кліматичної вразливості об'єктів культурної спадщини. До системи реалізації стратегії доцільно включити наукові роботи з моніторингу кліматичних факторів, таких як температура, вологість, ерозія, в межах об'єктів культурної спадщини, а також вивчення нових матеріалів і технологій консервації, які є стійкими до змін клімату. Також стратегія повинна стимулювати партнерства з громадським і приватним сектором, залучення міжнародної технічної допомоги, а також розвиток цифрових інструментів для фіксації стану об'єктів і візуалізації кліматичних ризиків.

Для вдосконалення фінансово-економічних механізмів запропоновано створити багаторівневу систему грантового фінансування (дрібні, середні та великі гранти). Також важливо передбачити варіативні моделі фінансування, зокрема впровадження принципу співфінансування, коли грант покриває лише частину витрат, наприклад, не більше 50% загальної вартості проєкту. Такий підхід дозволить системно підтримувати як невеликі локальні ініціативи, так і масштабні проєкти реставрації. Враховуючи контекст російсько-української війни та можливої нестачі фінансування на такі ініціативи, то виходом з проблеми на даний момент є більша залученість громад до грантових програм

партнерів, наприклад на такі проєкти як «Гранти на проєкти зі збереження культурної спадщини» [94]. За таких умов важливим є вчасне повідомлення громад про можливість долучення до таких ініціатив.

Один із ключових напрямів удосконалення державної політики у сфері охорони культурної спадщини в Україні полягає у створенні системної програми популяризації культурних об'єктів як інструменту їх захисту. На сьогодні популяризація здійснюється точково, без стратегічного охоплення та узгодженості між інституціями. З огляду на позитивний досвід програм, подібних до Japan Heritage, варто ініціювати запуск всеукраїнської державної програми під умовною назвою «Відкрита спадщина України». Її реалізацію доцільно покласти на МКСК, а точніше Департаменту охорони культурної спадщини у співпраці з Державним агентством розвитку туризму. Програма має поєднувати цифрові рішення (створення інтерактивного мультимедійного архіву), масові події, освітні компоненти та міжнародну презентацію української спадщини. Фінансування програми може здійснюватися на засадах співфінансування за рахунок цільових бюджетних програм МКСК та коштів міжнародної технічної допомоги. У межах програми доцільно створити брендovanу цифрову платформу, що репрезентуватиме спадщину не лише з погляду збереження, а й через призму ідентичності, культури та туризму. Цей підхід сприятиме формуванню ціннісного ставлення до спадщини серед населення, підвищить туристичну привабливість регіонів і дозволить активізувати додаткові ресурси на підтримку об'єктів.

Іншою важливою пропозицією є стимулювання об'єднання громад навколо культурної спадщини на основі їхніх локальних особливостей. Як засвідчують приклади Франції, Німеччини та Італії, регіональні асоціації на основі спільного історико-культурного капіталу дозволяють громадам об'єднувати зусилля для просування, захисту та розвитку культурних об'єктів. В Україні такі асоціації можуть базуватися на типовості пам'яток (наприклад, дерев'яна сакральна архітектура чи фортифікаційна спадщина), або на

територіальній близькості й спільній ідентичності. Наприклад, об'єднання під назвою «Замки Львівщини» могло би стати платформою для спільних туристичних маршрутів, спільного брендингу, реставраційних програм і навчання представників органів місцевого самоврядування, працівників закладів культури та відповідальних фахівців на місця. Фінансування таких проєктів можна забезпечити за рахунок внесків громад-учасників та залучивши гранти, як українські, так і міжнародні.

З метою підвищення ефективності такої моделі взаємодії доцільно розробити типовий статут або інституційну рамку партнерства, яка б визначала структуру управління, розподіл обов'язків, джерела фінансування, механізми участі громади, порядок звітності та моніторингу. На основі такого зразка громади могли б створювати власні ініціативи, як у формі міжмуніципального співробітництва, так і громадських об'єднань. Також варто доручити профільним структурам МКСК надання експертної та методичної підтримки, а також супроводу на етапах реєстрації ініціатив, подання грантових заявок і реалізації програм.

Отже, враховуючи актуальні виклики, удосконалення політики у сфері охорони культурної спадщини в Україні повинно ґрунтуватися на модернізації законодавства, розвитку механізмів фінансування, активізації громади та популяризації об'єктів як частини культурної ідентичності. Лише цілісне поєднання правових змін, економічних стимулів, цифрових рішень і міжрівневої взаємодії дозволить перейти від декларативного захисту до сталої системи збереження та розвитку спадщини на всій території України.

Висновки до Розділу 3

У межах третього розділу було здійснено порівняльний аналіз державних і місцевих підходів до збереження національного культурного надбання, на основі якого окреслено проблемні зони та потенційні напрями вдосконалення механізмів збереження національного культурного надбання в Україні.

Дослідження охоплювало такі компоненти, як нормативно-правове регулювання, інституційна архітектура, фінансування, цифрові платформи, механізми залучення громад та управління ризиками.

Порівняння з досвідом Ірландії та Японії показало, що в українському законодавстві, попри існуючу базову нормативну структуру, бракує окремого закону про охорону нематеріальної культурної спадщини, а також положень, спрямованих на реагування на кліматичні виклики. Стратегія розвитку культури до 2030 року визначає важливі пріоритети, проте лише почала реалізовуватись. Інституційна система охоплює три рівні – національний, регіональний і місцевий – однак у порівнянні з іншими державами спостерігається менший рівень залучення консультативних органів, як-от Heritage Council в Ірландії. У фінансовій площині українська модель обмежена переважно бюджетним фінансуванням і грантами УКФ із невеликою максимальною сумою. Натомість приклади Ірландії демонструють багаторівневу грантову підтримку з різними умовами.

Щодо цифрових платформ, Україна має реєстр e-ramiatka.gov.ua, однак на загальнодержавному рівні бракує системної програми популяризації спадщини. Японія, на противагу, реалізує цифрову промоцію через програму Japan Heritage. Щодо управління ризиками, українська модель зорієнтована на воєнні загрози, тоді як Ірландія вже впроваджує комплексну кліматичну адаптацію.

На місцевому рівні в Україні ініціативи зосереджені в межах органів самоврядування, прикладом чого є проєкт Camino Podolico. У Франції, Італії та Німеччині діють локальні асоціації, що об'єднують муніципалітети навколо спільної спадщини, поєднують внутрішні внески та зовнішню підтримку, а також активно застосовують цифрові інструменти. Активне застосування цифрових елементів лише зароджуються, як у випадку проєкту «Культурна спадщина Сатанова. 3D-loading».

На підставі наведеного аналізу були сформульовані пропозиції, що передбачають оновлення законодавчої бази, впровадження нових форматів

фінансування, створення всеукраїнської програми популяризації культурного надбання, стимулювання горизонтального об'єднання громад і залучення міжнародної технічної допомоги. Ці заходи спрямовані на перехід від точкових ініціатив до цілісної політики у сфері збереження культурного надбання.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

У межах цієї кваліфікаційної роботи було вирішено складне спеціалізоване завдання у сфері публічного управління та адміністрування – здійснено комплексний порівняльний аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду охорони й збереження культурної спадщини з акцентом на можливості цифрової трансформації у цій сфері. На основі цього аналізу сформовано пропозиції щодо вдосконалення механізмів державної політики у сфері збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини України.

Актуальність наряду дослідження зумовлена потребою в адаптації до умов воєнного стану, зміни клімату, цифрової трансформації, а також імплементації міжнародних зобов'язань, зокрема положень Нікосійської конвенції. Обґрунтовано, що культурна спадщина в сучасному контексті повинна розглядатися не лише як об'єкт збереження, а й як ресурс сталого розвитку, соціальної згуртованості та ідентичності нації.

Отримані за результатами дослідження результати підтверджують досягнення поставленої мети й вирішення всіх завдань, зокрема аналізу теоретичних засад, вивчення зарубіжного та вітчизняного досвіду, порівняльної характеристики та формування практичних пропозицій. Вони дають підстави сформулювати такі висновки і рекомендації:

1. Теоретичний аналіз дозволив визначити основні підходи до розуміння культурної спадщини як цілісної системи – матеріальної, нематеріальної, підводної. У роботі проаналізовано сучасні підходи до охорони (інтегрований, reople-centred, цифрово-превентивний тощо), а також принципи належного врядування, що мають бути покладені в основу державної політики у цій сфері.

2. Вивчення зарубіжного досвіду Ірландії, Японії, Франції, Італії, Німеччини дозволило виділити деякі важливі аспекти щодо державної політики у сфері охорони культурної спадщини та збереження національного надбання, зокрема ефективність міжрівневої координації, інституційного партнерства, цифрової документації та культурного брендингу. Наприклад, програма Japan

Heritage є моделлю поєднання регіональної активності, цифровізації, культури і туризму, а Heritage Ireland 2030 забезпечує повну інтеграцію спадщини в державну політику. Європейські ініціативи, як Les Plus Beaux Villages de France чи I Borghi più belli d'Italia, демонструють роль місцевого самоврядування у сталому розвитку через спадщину.

3. Вітчизняний досвід свідчить про позитивні зрушення, зокрема ратифікацію міжнародних конвенцій, впровадження цифрових реєстрів, запуск програм реставрації. Однак виявлено низку проблем: відсутність спеціального закону про нематеріальну спадщину, залишкове фінансування, обмежена участь громад, недостатня інтеграція ІТ-рішень. Незважаючи на існування таких документів як Стратегія розвитку культури до 2030 року, більшість ініціатив залишаються фрагментованими.

4. Проведене порівняння зарубіжного та вітчизняного досвіду дозволило виявити такі ключові розбіжності: слабка мережевість на локальному рівні, незадіяність потенціалу громадських ініціатив та малих громад. Найбільше відставання спостерігається у сфері охорони нематеріальної спадщини та фінансово-програмної стабільності.

5. Розроблено конкретні пропозиції і рекомендації з удосконалення державної політики щодо збереження національного культурного надбання та охорони культурної спадщини в Україні:

- оновити законодавчу базу з урахуванням нематеріальної спадщини, ризиків воєнного стану та змін клімату;
- створити нову інституцію або платформу для міжмуніципального співробітництва громад, об'єднаних спільною спадщиною;
- ініціювати національну програму популяризації культурної спадщини;
- забезпечити прозорі механізми грантового фінансування з залученням міжнародних донорів.

6. Новизна дослідження полягає в комплексному аналізі багаторівневої системи охорони спадщини з позиції публічного управління, у порівнянні із

зарубіжними моделями, і в обґрунтуванні інституційної та цифрової модернізації відповідних механізмів в Україні.

7. Практична цінність одержаних результатів полягає в можливості використання запропонованих підходів для оновлення стратегій місцевого розвитку, політик на рівні громад, проєктів культурної дипломатії. Особливо важливо інтегрувати ці пропозиції в нові стратегії щодо культури.

8. Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням впливу змін клімату на об'єкти спадщини, розвитком локальних цифрових архівів, вивченням елементів живої спадщини у форматі відкритих баз даних, а також запровадженням системи оцінки ефективності охоронних заходів на рівні громад.

Отже, результати проведеного дослідження засвідчили необхідність покращення інституційних, цифрових та фінансових механізмів охорони культурної спадщини, а також дозволили окреслити основні орієнтири для оновлення державної політики у цій сфері. Запропоновані підходи можуть слугувати аналітичною основою для подальших наукових досліджень і практичних заходів на національному та місцевому рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Sustainable Development Goal 11.4. UNESCO Institute for Statistics : веб-сайт. URL: <https://uis.unesco.org/en/topic/sustainable-development-goal-11-4> (дата звернення: 08.06.2025).
2. Пам'ятки культурної спадщини та 2302 об'єкти культурної інфраструктури постраждали в Україні через російську агресію. *Міністерство культури та інформаційної політики України* : веб-сайт. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/1482-pamyatky-kulturnoyi-spadshhyny-ta-2302-obyekty-kulturnoyi-infrastruktury-postrazhdaly-v-ukrayini-cherez-rosijsku-agresiyu/> (дата звернення: 08.06.2025).
3. Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO. *UNESCO* : веб-сайт. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco> (дата звернення: 08.06.2025).
4. Munoz-Vinas S. A Theory of Cultural Heritage Beyond The Intangible. London : Routledge, 2023. 202 p. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781003288121/theory-cultural-heritage-salvador-munoz-vinas> (дата звернення: 08.06.2025).
5. Kersel M. M., Luke C. Civil Societies? Heritage Diplomacy and Neo-Imperialism. *Global Heritage: A Reader*. Chichester, 2015. P. 70–93.
6. Горбул Т. О. Еволюція поняття «Культурна спадщина»: теоретико-методологічний аспект. *Культурологічна думка*. 2023. № 23. С. 178–187. URL: https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD23_Gorbul.pdf (дата звернення: 08.06.2025).
7. Захаревич Д. Є. Еволюція поняття "культурне надбання". *Теорія та історія культури*. 2006. Т. 49. С. 93–96. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/c0eb8d83-5ef6-4e26-8202-a71206372ac5> (дата звернення: 08.06.2025).

8. Малець М. Р. Пам'ятки культурної спадщини як об'єкт адміністративно-правової охорони. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 10. С. 436–439. URL: http://lsej.org.ua/10_2022/107.pdf (дата звернення: 08.06.2025).

9. Рішняк О. Б. Культурна спадщина у воєнному конфлікті: міжнародний досвід другої половини ХХ – початку ХХІ ст. та українська дійсність. *Український історичний журнал*. 2022. № 4. С. 159–173. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/187261> (дата звернення: 08.06.2025).

10. Cultural heritage. *UNESCO Institute for Statistics* : веб-сайт. URL: <https://uis.unesco.org/en/glossary-term/cultural-heritage> (дата звернення: 08.06.2025).

11. Конвенція про охорону підводної культурної спадщини : міжнародна угода / ЮНЕСКО. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c52#Text (дата звернення: 08.06.2025).

12. Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage : міжнародна угода / ЮНЕСКО. URL: <http://whc.unesco.org/en/conventiontext/> (дата звернення: 08.06.2025).

13. What is Intangible Cultural Heritage? *UNESCO* : веб-сайт. URL: <https://ich.unesco.org/en/what-is-intangible-heritage-00003> (дата звернення: 08.06.2025).

14. Conservation of cultural heritage. *UNESCO Institute for Statistics* : веб-сайт. URL: <https://uis.unesco.org/en/glossary-term/conservation-cultural-heritage> (дата звернення: 08.06.2025).

15. Feilden, B. M. *Conservation of Historic Buildings* : Third edition. Oxford ; Burlington, MA : Architectural Press (an imprint of Elsevier), 2003. 404 с. URL: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781136415302_A24429989/preview-9781136415302_A24429989.pdf (дата звернення: 08.06.2025).

16. *International Charters for Conservation and Restoration*. Paris : ICOMOS, 2004. 180 с. URL:

https://openarchive.icomos.org/id/eprint/431/1/Monuments_and_Sites_1_Charters.pdf (дата звернення: 08.06.2025).

17. Recommendation on the Historic Urban Landscape. Paris : UNESCO, 10 November 2011. 7 с. URL:

<https://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-638-98.pdf> (дата звернення: 08.06.2025).

18. Court S., Wijesuriya G. People-Centred Approaches to the Conservation of Cultural Heritage: Living Heritage. Rome : ICCROM, 2015. 9 с. URL: https://www.iccrom.org/sites/default/files/PCA_Annexe-2.pdf (дата звернення: 08.06.2025).

19. ECHOES Final Report: European Cultural Heritage in Entangled cities. ECHOES, 2021. 44 с. URL:

<https://projectechoes.eu/wp-content/uploads/ECHOES-Final-Report.pdf> (дата звернення: 08.06.2025).

20. Guidelines for the Selection of Digital Heritage for Long-Term Preservation. 2nd ed. UNESCO/PERSIST : веб-сайт. URL: <https://repository.ifla.org/server/api/core/bitstreams/b5089a59-05d8-4105-b35c-ca4076f86a68/content> (дата звернення: 08.06.2025).

21. Wijesuriya G., Thompson J., Young C. Managing cultural world heritage. Paris : UNESCO, 2013. 152 p. URL: https://www.iccrom.org/sites/default/files/2018-07/managing_cultural_world_heritage_en.pdf (дата звернення: 08.06.2025).

22. ICOMOS. Guidance on heritage impact assessments for Cultural World Heritage Properties. Paris, 2011. 20 p. URL: https://www.iccrom.org/sites/default/files/2018-07/icomos_guidance_on_heritage_impact_assessments_for_cultural_world_heritage_properties.pdf (дата звернення: 08.06.2025).

23. Finpiemonte. Financial instruments and innovative schemes for cultural heritage. Interreg Central Europe, 2021. 41 p. URL: <https://programme2014->

20.interreg-central.eu/Content.Node/D.T1.2.4-Financial-instruments.pdf (дата звернення: 08.06.2025).

24. Explore the UNESCO Urban Heritage Atlas. *UNESCO World Heritage Convention* : веб-сайт. URL: <https://whc.unesco.org/en/news/2653> (дата звернення: 08.06.2025).

25. Aslan Z., Ardemagni M. To encourage the participation of schools in conservation and awareness programmes aimed at safeguarding heritage sites and places. 2nd ed. UNESCO - ICCROM, 2006. 116 p. URL: https://www.iccrom.org/sites/default/files/2017-12/iccrom_09_manualschoolteachers_en.pdf (дата звернення: 08.06.2025).

26. COLLASIA Partners. *ICCROM* : веб-сайт. URL: <https://www.iccrom.org/programmes/collasia/partners> (дата звернення: 08.06.2025).

27. Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe. Culture without borders: Cultural heritage management for local and regional development. 2021. 29 p. URL: <https://rm.coe.int/culture-without-borders-cultural-heritage-management-for-local-and-reg/1680a28883> (дата звернення: 08.06.2025).

28. Colette A. Climate change and world heritage: report on predicting and managing the impacts of climate change on world heritage and Strategy to assist States Parties to implement appropriate management responses. Paris : UNESCO World Heritage Centre, 2007. 55 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000160019> (дата звернення: 08.06.2025).

29. Basic principles and tips for 3D digitisation of cultural heritage. *European Commission* : веб-сайт. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/basic-principles-and-tips-3d-digitisation-cultural-heritage> (дата звернення: 08.06.2025).

30. Culture|2030 Indicators. *UNESCO World Heritage Convention* : веб-сайт. URL: <https://whc.unesco.org/en/culture2030indicators/> (дата звернення: 08.06.2025).

31. Dresden is deleted from UNESCO World Heritage List. *UNESCO Convention* : веб-сайт. URL: <https://whc.unesco.org/en/news/522/> (дата звернення: 08.06.2025).

32. About. *World Monuments Fund* : веб-сайт. URL: <https://www.wmf.org/about> (дата звернення: 08.06.2025).

33. Oyón Valley Missionary Chapels. *World Monuments Fund* : веб-сайт. URL: <https://www.wmf.org/projects/oy%C3%B3n-valley-missionary-chapels> (дата звернення: 08.06.2025).

34. Who We Are. *The Blue Shield* : веб-сайт. URL: <https://theblueshield.org/about-us/who-we-are/> (дата звернення: 08.06.2025).

35. Saving Heritage in Mayotte. *The Blue Shield* : веб-сайт. URL: <https://theblueshield.org/saving-heritage-in-mayotte/> (дата звернення: 08.06.2025).

36. Organisation. *Europa Nostra* : веб-сайт. URL: <https://www.europanostra.org/organisation/> (дата звернення: 08.06.2025).

37. Policy. *Europa Nostra* : веб-сайт. URL: <https://www.europanostra.org/our-work/policy/> (дата звернення: 08.06.2025).

38. About. *7 Most Endangered* : веб-сайт. URL: <https://7mostendangered.eu/about/> (дата звернення: 08.06.2025).

39. Heritage Ireland 2030. *Government of Ireland* : веб-сайт. URL: <https://www.gov.ie/en/department-of-housing-local-government-and-heritage/campaigns/heritage-ireland-2030/> (дата звернення: 08.06.2025).

40. Historic and Archaeological Heritage and Miscellaneous Provisions : Закон Ірландії від 13 жов. 2023 р. № 26. URL: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2023/act/26/enacted/en/html> (дата звернення: 08.06.2025).

41. Planning and Development Act : Закон Ірландії від 28 серп. 2000 р. № 30. URL: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2000/act/30/section/10/enacted/en/html> (дата звернення: 08.06.2025).

42. What We Do. *The Heritage Council* : веб-сайт. URL: <https://www.heritagecouncil.ie/about/what-we-do> (дата звернення: 08.06.2025).

43. Heritage Act 1995 : Закон Ірландії від 10 квіт. 1995 р. № 4. URL: <https://www.heritagecouncil.ie/content/files/Heritage-Act-1995.pdf> (дата звернення: 08.06.2025).

44. Department of Housing, Local Government and Heritage. Heritage Ireland 2030. 2022. 82 p. URL: <https://assets.gov.ie/static/documents/heritage-ireland-2030.pdf> (дата звернення: 08.06.2025).

45. Department of Housing, Local Government and Heritage. Heritage Ireland 2030 Delivery. 2023. 58 p. URL: <https://assets.gov.ie/static/documents/heritage-ireland-2030-delivery-snapshot-of-activity.pdf> (дата звернення: 08.06.2025).

46. Built Heritage Investment Scheme (BHIS). *Local Government Management Agency* : веб-сайт. URL: <https://www.localgov.ie/grants-and-funding/built-heritage-investment-scheme-bhis> (дата звернення: 08.06.2025).

47. Department of Housing, Local Government and Heritage. Guidance Circular For Local Authorities. 2025. 13 p. URL: <https://assets.gov.ie/static/documents/historic-structures-fund-circular.pdf> (дата звернення: 08.06.2025).

48. Department of Housing, Local Government and Heritage. Historic Structures Fund (HSF) Recommended Grant Offers. 2025. 6 p. URL: <https://assets.gov.ie/static/documents/historic-structures-fund-hsf-list-of-projects-2025.pdf> (дата звернення: 08.06.2025)

49. Community Monuments Fund. *Laois County Council* : веб-сайт. URL: <https://old.laois.ie/departments/heritage/archaeology/community-monuments-fund/> (дата звернення: 08.06.2025).

50. Know Your 5k. *The Heritage Council* : веб-сайт. URL: <https://www.heritagecouncil.ie/projects/know-your-5k> (дата звернення: 08.06.2025).

51. The Heritage Council. Annual Report 2020. Dublin : The Heritage Council, 2021. 132 p. URL: <https://www.heritagecouncil.ie/content/files/2020-Annual-Report.pdf> (дата звернення: 08.06.2025).

52. Daly C. Built & Archaeological Heritage Climate Change Sectoral Adaptation Plan. Department of Culture, Heritage and the Gaeltacht, 2019. 112 p.

URL: <https://assets.gov.ie/static/documents/built-and-archaeological-heritage-climate-adaptation-plan.pdf> (дата звернення: 08.06.2025).

53. Japan Heritage. *Agency for Cultural Affairs, Government of Japan* : веб-сайт. URL: https://www.bunka.go.jp/english/policy/cultural_properties/japan_heritage/(дата звернення: 08.06.2025).

54. Law for the Protection of Cultural Properties : Закон Японії від 1950 р. № 214. URL: <https://laws.e-gov.go.jp/law/325AC0100000214/> (дата звернення: 08.06.2025).

55. Agency for Cultural Affairs. 書類の作成・提出に当たって. Agency for Cultural Affairs, 2020. 13 с. URL: https://www.bunka.go.jp/seisaku/bunkazai/nihon_isan/pdf/94167401_01.pdf (дата звернення: 08.06.2025).

56. Agency for Cultural Affairs. 「日本遺産 (Japan Heritage) 」事業について. Agency for Cultural Affairs, 2015. 6 с. URL: https://www.bunka.go.jp/seisaku/bunkazai/nihon_isan/pdf/nihon_isan_gaiyo.pdf (дата звернення: 08.06.2025).

57. 地域の魅力を紡ぎなおす—「日本遺産」のいまとこれから. *QUNIE Corporation* : веб-сайт. URL: https://www.qunie.com/curiosity/250204_00/ (дата звернення: 08.06.2025).

58. Agency for Cultural Affairs. Japan Heritage. Tokyo : Agency for Cultural Affairs, 2023. 66 р. URL: https://www.bunka.go.jp/seisaku/bunkazai/nihon_isan/pdf/93958901_01.pdf (дата звернення: 08.06.2025).

59. 日本遺産文化財保存活用地域計画. *Japan Heritage* : веб-сайт. URL: https://www.bunka.go.jp/seisaku/bunkazai/nihon_isan/pdf/93759401_01.pdf (дата звернення: 08.06.2025).

60. 令和4年度日本遺産「桑都物語」推進協議会事業実績. *Hachioji City* : веб-сайт. URL: https://www.city.hachioji.tokyo.jp/kankobunka/003/takaosann/p027186_d/fil/zisseki4.pdf (дата звернення: 08.06.2025).

61. Japan Heritage. *Japan Travel* : веб-сайт. URL: <https://www.japan.travel/japan-heritage/> (дата звернення: 08.06.2025).

62. 日本遺産「古の恋の物語を伝えるまち」パンフレットが完成しました. *Japan Heritage* : веб-сайт. URL: <https://japan-heritage.bunka.go.jp/ja/news/3760/> (дата звернення: 08.06.2025).

63. Les Plus Beaux Villages de France. Statuts Les Plus Beaux Villages de France. 2023. 13 p. URL: <https://www.alsace.eu/delib-cea/10400.5.0.pdf> (дата звернення: 08.06.2025).

64. Les Plus Beaux Villages de France. La sélection des villages : Instruction des demandes de classement. 13 p. URL: https://media.les-plus-beaux-villages-de-france.org/filer_public/4f/56/4f5690ee-778e-4b63-bd12-38127b4cdf31/dossier_dinstruction_demandes_classement_2023.pdf (дата звернення: 08.06.2025).

65. Les critères. *Les Plus Beaux Villages de France* : веб-сайт. URL: <https://www.les-plus-beaux-villages-de-france.org/fr/le-label/comment-devient-on-lun-des-plus-beaux-villages-de-france/les-criteres/> (дата звернення: 08.06.2025).

66. Les Plus Beaux Villages de France. Charte qualité, patrimoniale et environnementale Des Plus Beaux Villages de France. 7 p. URL: https://media.les-plus-beaux-villages-de-france.org/filer_public/c7/2a/c72a75e4-2895-4957-9bae-0436c542a31d/charte_qualite_patrimoniale_et_environnementale_approuvee_en_ago_le_010423.pdf (дата звернення: 08.06.2025).

67. Patrimoine en péril : le moulin de Saint-Cirq-Lapopie retenu par la Fondation du patrimoine. *La Dépêche* : веб-сайт. URL: <https://www.ladepeche.fr/2023/09/05/patrimoine-en-peril-le-moulin-de-saint-cirq-lapopie-retenu-par-la-fondation-du-patrimoine-11433863.php> (дата звернення: 08.06.2025).

68. Organisation et fonctionnement. *Les Plus Beaux Villages de France* : веб-сайт. URL: <https://www.les-plus-beaux-villages-de-france.org/fr/le-label/qui-sommes-nous/organisation-et-fonctionnement/> (дата звернення: 08.06.2025).

69. I Borghi più belli d'Italia. *I Borghi più belli d'Italia* : веб-сайт. URL: <https://borghipiubelliditalia.it/club> (дата звернення: 08.06.2025).

70. Codice dei beni culturali e del paesaggio. *Altalex* : веб-сайт. URL: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/11/20/codice-dei-beni-culturali-e-del-paesaggio> (дата звернення: 08.06.2025).

71. I Borghi più belli d'Italia. Domanda di ammissione nei Borghi Piu Belli d'Italia e iter di valutazione. 3 p. URL: <https://borghipiubelliditalia.it/wp-content/uploads/2025/05/ITER-DOMANDA-DI-AMMISSIONE-BORGHI.pdf>

72. I Borghi più belli d'Italia. *I Borghi più belli d'Italia* : веб-сайт. URL: <https://borghipiubelliditalia.it/club> (дата звернення: 08.06.2025).

73. Denkmalschutz. *Die Beauftragte der Bundesregierung für Kultur und Medien* : веб-сайт. URL: <https://kulturstaatsminister.de/denkmal-und-kulturgutschutz/denkmalschutz> (дата звернення: 08.06.2025).

74. Deutsche Fachwerkstraße. *Deutsche Fachwerkstraße* : веб-сайт. URL: <https://www.deutsche-fachwerkstrasse.de/> (дата звернення: 08.06.2025).

75. Arbeitsgemeinschaft Deutsche Fachwerkstädte. Fachwerk Triennale 22. Arbeitsgemeinschaft Deutsche Fachwerkstädte, 2022. 65 p. URL: <https://www.fachwerk-triennale.de/download.php?file=Triennale%20Katalog%20final%20NEU%20VERSION.pdf> (дата звернення: 08.06.2025).

76. Konzept der Fachwerk-Triennale. *Fachwerk-Triennale* : веб-сайт. URL: <https://www.fachwerk-triennale.de/Konzept.html> (дата звернення: 08.06.2025).

77. Про схвалення Стратегії розвитку культури в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.03.2025 р № 293-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/293-2025-%D1%80#Text> (дата звернення 08.06.2025 р.).

78. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 09.06.2025).

79. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.08.2000 р. № 1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення 08.06.2025 р.).

80. Про затвердження Порядку проведення окремих видів робіт на об'єктах культурної спадщини в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.2022 р. № 1342. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1342-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 08.06.2025 р.).

81. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо роботи закладів культури на підконтрольній Україні території з урахуванням безпеки відвідувачів : Наказ міністерства культури та інформаційної політики України від 28.06.2023 № 349. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0349921-23#n10> (дата звернення 08.06.2025 р.).

82. Convention on Offences Relating to Cultural Property. *Council of Europe* : веб-сайт. URL: <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/convention-on-offences-relating-to-cultural-property> (дата звернення: 08.06.2025).

83. Ратифікація Нікосійської конвенції – важливий крок для захисту культурних цінностей і культурної спадщини України. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/259197.html (дата звернення 08.06.2025 р.).

84. Команда. Міністерство культури та стратегічних комунікацій України : веб-сайт. URL: <https://mcsc.gov.ua/team/> (дата звернення: 08.06.2025).

85. Про роботу Укрдержархіву, архівних установ і спеціальних установ страхового фонду документації у 2024 році та пріоритети Укрдержархіву на 2025 рік. Державна архівна служба України. Київ, 2025. URL: https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/Публічний-ЗВІТ-2024_на-КМУ_13022025.pdf (дата звернення: 08.06.2025).

86. Втрати Національного архівного фонду від початку повномасштабного вторгнення менше 2% - голова Укрдержархіву. *Інтерфакс-*

Україна : веб-сайт. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/1056228.html> (дата звернення: 08.06.2025).

87. Велика Реставрація: в Україні вперше за часів незалежності комплексно підійшли до порятунку культурних пам'яток. *Урядовий портал* : веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/velika-restavraciya-v-ukrayini-vpershe-zachasiv-nezalezhnosti-kompleksno-pidijshli-do-poryatunku-kulturnih-pamyatok> (дата звернення 08.06.2025 р.)

88. Офіційна ділянка шляху святого Якова в Україні. *Подільський шлях святого Якова* : веб-сайт. URL: <https://caminopodolico.net> (дата звернення 08.06.2025 р.).

89. Подільський шлях святого Якова. *Жмеринська районна державна адміністрація* : веб-сайт. URL: <https://zhmerinka-adm.gov.ua/news/podilskij-shljah-svjatogo-jakova> (дата звернення: 08.06.2025).

90. Програма Українського культурного фонду. *Український культурний фонд* : веб-сайт. URL: https://ucf.in.ua/m_programs/65674d1d76ddea02a5185612/register?type=realized_project (дата звернення: 08.06.2025).

91. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини Ухвалена Генеральною конференцією ЮНЕСКО 17.10.2003 р. Набула чинності для України 27.08.2008 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text (дата звернення: 08.06.2025).

92. Про Державний бюджет України на 2025 рік : Закон України від 19.11.2024 № 4059-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text> (дата звернення: 08.06.2025).

93. Шлях має тривати: як грант від ЄС та Ради Європи допоміг відновити маршрут Camino Podolico. *Подільський шлях святого Якова* : веб-сайт. URL: <https://caminopodolico.net/news/shlyakh-maye-tryvaty-yak-hrant-vid-yes-ta-radyuevropy-dopomih-vidnovyty-marshrut-camino> (дата звернення: 08.06.2025).

94. Гранти на проєкти зі збереження культурної спадщини. *Дім Європи* : веб-сайт. URL: [ua/opporhouseofeurope.org.tunity/632](http://opporhouseofeurope.org.tunity/632) (дата звернення: 08.06.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А. Система індикаторів «Culture|2030» [30]

